

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 22.

Lördagen den 17 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och bordlades:

bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av tillgång till utsädesspannmål till skäligt pris.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets utlåtanden nr 16—18 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 23—25.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner rörande stämningmans behörighet m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 176, hade herr *Johanson* i Gäre yrkat:

»att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes överväga, huruvida icke ändringar borde vidtagas

dels i 11 kap. rättegångsbalken i syfte att stämningmans behörighet må inskränkas att gälla allenast området för den rätt, varav han blivit förordnad;

dels ock i 1 kap. 7 § utsökningslagen sålunda, att utmätningssman skall vara skyldig att vid utmätningförrättningar använda sig av närmast förrättningsstället boende ojäviga fjärdingsman såsom vittne eller annan ojävig person, vars resekostnader icke översfiga vad som skolat tillkomma den förstnämnde, därest han anlitas».

I sammanhang med berörda motion hade lagutskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herr *Bolander* väckt motion, nr 244, däri yrkats:

Första kammarens protokoll 1917. Nr 22.

»att riksdagen för sin del måtte besluta, att 38 § i 11 kap. rättegångsbalken gives följande förändrade lydelse: 'Intyg av stämningssman, emot vilken ej förekommer jäv, som om vittnen är stadgat, gälla såsom fullt bevis att delgivning blivit så verkställd, som intyget innehåller. Enahanda vitsord tillkomme intyg, som meddelats av kronofogde, stadsfogde, läsman eller notarius publicus eller av svensk konsul eller vid svenskt konsulat anställd tjänsteman.

Intyg, att delgivning å utrikes ort skett, skall ock, där intygsgivarens behörighet styrkes av svensk eller här i riket anställd diplomatisk eller konsulär tjänsteman, gälla såsom fullt bevis att delgivning verkställts så, som intyget innehåller';

eller, om detta ej kunde bifallas, att riksdagen måtte besluta, att ifrågavarande lagrum får följande förändrade lydelse:

'Intyg, som meddelats av en stämningssman och en annan person, emot vilka ej förekommer jäv, som om stämning är stadgat, gälla såsom fullt bevis att delgivning blivit så verkställd, som intyget innehåller. Enahanda vitsord — — — — —

— — — — — efter förmans uppdrag. Skriftligt erkännande — — — — —

— — — — — fullt bevis om delgivningen.

Intyg, att delgivning å utrikes ort — — — — — intyget innehåller.'»

*Ifrågasatt
inskränkning i
stämningssmans
behörighet
m. m.*

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av herr Johansons motion, i vad den avsåge inskränkning i stämningssmans behörighet, måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida och på vad sätt stämningssmans behörighet och verksamhetsområde skulle lämpligen kunna närmare klarläggas och regelbindas.

Vid punkten hade reservation avgivits av herr *Alexanderson*, greve *Spens* och herr *Dahl*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att herr Johansons motion i förevarande del ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Dahl*: Vid den föredragna punkten är, som kammaren finner, fogad en reservation.

Utskottet har i denna punkt gjort en mer allmänt hållen hemställan om att »Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida och på vad sätt stämningssmans behörighet och verksamhetsområde må lämpligen kunna närmare klarläggas och regelbindas.»

Ser man till vad utskottet närmast härmed torde åsyfta, så finner man på sidan 8 i utskottets utlåtande de förhållanden relaterade, som ha föranlett denna utskottets hemställan. Det är den omständigheten, att en domstol utan begränsning av uppdraget förordnar en person, bosatt inom angränsande domstols jurisdiktion, att vara stäm-

ningsman, och vidare påpekas det, att vederbörligen utsedda stämningmän, som flytta från en ort till helt andra delar av riket, dit medtaga sitt stämningmannaskap.

Utskottets majoritet har ansett, att det med anledning av dessa omständigheter föreligger missförhållanden, som borde rättas. I regel är det naturligtvis så, att en domstol icke utser en stämningman, som är bosatt utom domstolens jurisdiktionsområde, men det torde nog förefinnas undantagsfall, då ett sådant förfarande tillämpas och även måste vara tjänligt och lämpligt. Det föreligger ju icke så sällan det fallet, att en lantdomskrets omsluter till större eller mindre del ett stadssamhälle. Det blir då för den rättssökande befolkningen ofta nog lämpligt att ha tillgång till en stämningman, som är bosatt i staden, som kan delgiva stämningar i gränstrakterna, och då torde det nog också ha förekommit, att en lantdomstol har förordnat stämningmän, bosatta inom stadens område. Det är närmast detta förhållande och särskilt dess tillämpande här i domsagor intill Stockholm, som torde ha föresvävat utskottet.

Eftersom nu stämningmannainstitutionen tillkommit för att bereda lättnad för parterna och en sådan lättnad utan tvivel beredes genom detta förfarings sätt, ha reservanterna för sin del icke ansett, att man borde direkt ingripa häremot. Det kan ju visserligen hända, att konkurrens här uppstår mellan dessa sålunda utsedda stämningmän och stämningmännen inom det andra jurisdiktionsområdet, men detta är ju ett förhållande, som icke skäligen bör här komma i beaktande.

För min del ber jag således, herr talman, då jag icke kan finna, att de här av utskottet påpekade förhållandena giva anledning till någon ändring i nu gällande ordning, att få yrka avslag på utskottets hemställan i första punkten.

Herr R o g b e r g: Det förevarande lagrummet utgår säkerligen från den förutsättningen, att domstolen skall förordna en person inom domstolens jurisdiktionsområde att verkställa delgivningar av stämningar just inom domstolens eget område. Emellertid har det i praxis utbildat sig den ordning, som den föregående talaren påpekade, att stämningman, utsedd av en domstol, verkställer delgivning jämväl inom en annan domstols jurisdiktionsområde.

Mot detta förhållande är det som motionären, herr Johanson, har vänt sig i sin motion, och han yrkar i densamma, att den av lagen som naturlig förutsatta ordningen också skulle återföras i praxis. Men när utskottet behandlade motionen, fann utskottet olägenheterna av ett bifall till densamma övervägande. Emellertid fick utskottet under handläggningen av ärendet sin uppmärksamhet riktad på de frågor, som den föregående talaren berörde. Man kan ju ha olika uppfattning om lämpligheten eller olämpligheten av det tillvägagångsätt, som utskottet för sin del icke funnit fullt lämpligt eller riktigt. Jag vill erinra om att, såsom framgår av utskottets betänkande, dock samtliga ledamöter från andra kammaren inom utskottet enhälligt

*Ifrågasatt
inskränkning i
stämningmans
behörighet
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
inskränkning i
stämningmans
behörighet
(Förta.)*

tillstyrkt bifall till det förslag, vartill utskottet under denna punkt har kommit. Jag tror, att det kan vara ganska lämpligt och praktiskt att låta Kungl. Maj:t verkställa en utredning på detta område, ehuru jag gärna medger, att frågan är av jämförelsevis liten betydelse. Jag får därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve S p e n s: Även jag har anmält mig som reservant i denna punkt, och då min åsikt möjligen icke fullt sammanfaller med mina medreservanters, vill jag yttra några ord.

Enligt min mening är det icke lämpligt, att den, som en gång förordnats som stämningssman, utövar detta förordnande, även om han avflyttar till en helt annan ort inom landet. Man har dock icke hört omtalas, att i detta fall något egentligt missbruk ägt rum. På den nya ort, till vilken en stämningssman inflyttar, torde han egentligen icke komma att så mycket anlitas, och jag har därför ansett, att en skrivelse i detta fall icke är behöflig. Domstolarna torde nog, då uppmärksamheten nu blivit fäst på saken, kunna genom inskränkande avfattning av förordnandena för stämningssmän åstadkomma rättelse i detta förhållande utan att någon skrivelse nu avlåtes till Kungl. Maj:t.

I övrigt ber jag att få helt och hållet instämma i vad herr Dahl yttrat och hemställer om bifall till reservationen i denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i punkten 1 av sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 30.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

I föreliggande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av herr Bolanders motion måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida och på vad sätt 11 kap. 38 § rättegångsbalken skulle kunna ändras i syfte att förenkla där föreskriven delgivning genom stämningsman, ävensom för riksdagen framlägga lagförslag i ämnet.

*Ifrågasatt
lagändring
rörande del-
givning genom
stämningsman.*

Beträffande denna punkt hade reservation avgivits av herr *Dahl*, som ansett, att utskottets hemställan härutinnan bort avse, att riksdagen i anledning av herr Bolanders motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överväga sådan ändring av 11 kap. 38 § rättegångsbalken, att vitsord bleve tillerkänt en stämningmans av vittne bestyrkta delgivningsbevis, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av dylikt övervägande kunde för-
anledas.

Herr *Dahl*: Herr talman! Jag har antecknat mig som reservant i denna punkt, och jag skall be att i korthet få angiva grunden till min avvikande mening.

Utskottets hemställan hänför sig till en motion från andra kammaren, vari yrkas en sådan ändring i bestämmelserna angående delgivning av stämning, att delgivningsintyg av stämningssman, mot vilken ej förekommer jäv, som om vittnen är stadgat, skall gälla som fullt bevis att delgivning blivit så verkställd, som intyget innehåller, eller också att detta skall gälla om intyg, meddelat av en stämningssman och ett vittne.

Som kammaren torde ha sig bekant, innefattar den nuvarande regeln för stämningss delgivning, att vitsord tillerkännes tvenne stämningssmans intyg och en stämningssmans intyg endast under förutsättning, att även den stämde undertecknat erkännande av beviset eller också att stämningssmannen innehar viss kvalifikation, är kronofogde, länsman, stadsfogde eller därmed jämnställd tjänsteman. Nu vill man således utsträcka detta medgivande så långt, att eventuellt även åt en vanlig stämningssmans intyg skulle skänkas ovillkorligt vitsord.

Avsikten är givetvis att förbilliga och förenkla förfarandet. Jag medger villigt, att det behöves ett förbilligande, därför att det nuvarande förhållandet, då en stämningssman icke alltid kan påräkna att få erkännande av den stämde, nödvändiggör, att han har en annan stämningssman med sig, såvida han icke kan påräkna att anskaffa dylik på platsen. Det blir därför en väsentlig ökning i kostnaderna emot vad som skulle vara fallet vid ett sådant förfarande, att han kunde få lov att på platsen anskaffa ett vittne, alltså icke en andra stämningssman utan endast ett vittne.

Denna förenkling vill jag för min del vara med om men däremot icke om den förenkling, som alternativt av motionären och utskottet förutsatts, eller att man skulle tillerkänna avgörande vitsord åt en

*Ifrågasatt
lagändring
rörande del-
givning genom
stämningssman.
(Forts.)*

enda stämningssman. Jag ber att få påpeka, att det kan gälla mycket betydande värden för den stämde, huruvida stämningen har riktigt delgivits eller icke. Det kan gälla fatalietid i en rättegång, som kan ha mycket stor ekonomisk betydelse för honom. Har man då tillerkänt avgörande vitsord för en enda stämningssman, för vilken icke någon särskild kvalifikation stadgas, har man satt svaranden i ett ganska prekärt läge. Han har icke tillfälle till någon motbevisning. Har stämningssmannen haft skyldighet att taga ett vittne med sig, kan man i alla händelser genom korsförhör med dessa personer söka få klarhet, om det finns några luckor i bevisningen, men har man tillerkänt stämningssmannen ensam vitsord och han påträffat den stämde ensam, då har man lagt hela förfarandet så, att möjligheten till motbevisning faktiskt är borttagen för den senare.

Det är ett sådant uppslag till ändring av delgivningsregeln, som jag för min del icke velat skänka mitt understöd, och därför har jag i min reservation pekat endast på det andra alternativet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min reservation och att utskottets hemställan under punkt 3 således måtte få det innehåll, som innefattas i denna min reservation.

Herr *Alexander*son: De synpunkter herr Dahl framfört på denna fråga komma utan tvivel att vinna vederbörligt beaktande vid en blivande utredning, huru än riksdagen formulerar sin skrivelse. Även i motiveringen till utskottets betänkande — vilken ju skulle komma att ingå i skrivelsen därest utskottets förslag bifalles — pekas ganska starkt på att man anser, att den av herr Dahl förordade utvägen förtjänar ett mycket avsevärt företräde, ehuru man icke har velat binda utredningen vid endast detta alternativ utan ansett, att frågan kunde få övervägas i något större vidd.

Nu har andra kammaren redan beslutat antaga den tredje punkten av utskottets hemställan oförändrad, och att första kammaren skulle med anledning av herr Dahls yrkande intaga en annan ståndpunkt och därigenom föranleda att ärendet går till sammanjämkning, det tror jag verkligen icke, att den lilla meningsskiljaktigheten mellan reservanten och utskottet är värd.

Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve *Spens*: Inom utskottet har jag uttalat betänkligheter mot att ett sådant förenklat stämningssätt, som här är ifrågasatt, skulle införas, så länge som vi ha vår nuvarande rättegångsordning. Men då en sådan ändring har stor betydelse även för delgivning i en mängd administrativa ärenden och i utsökningsmål, då förfarandet i utlandet är enklare än här hos oss, och då slutligen utskottet i sin kläm har uttryckt sig så försiktigt, att det endast har begärt en utredning, huruvida och på vad sätt en förenkling må kunna ske, samt på skäl i övrigt, som herr *Alexander*son anført, har jag anslutit mig till utskottets utlåtande i denna del och yrkar bifall därtill.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten angivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ifrågasatt lagändring rörande delgivning genom stämningssamman.
(Forts.)

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner;

nr 101, angående vissa ändringar i föreskrifterna om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m.;

nr 108, angående anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m.; och

nr 112, angående pension åt preparatorn vid Sveriges geologiska undersökning *J. P. Lönnblads* änka *Maria Charlotta Lönnblad*, född *Broqvist*.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om ändring av 91 § 1 mom. i lagen om aktiebolag.

Ifrågasatt ändring i lagen om aktiebolag.

Uti en inom första kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 48, hade herr *Bäckström* på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av 91 § 1 mom. av lag om aktiebolag den 12 augusti 1910 att för beslut, som i detta moment behandlades, skulle krävas, att samtliga aktieägare förenat sig om beslutet eller att beslutet fattats å två på varandra följande bolagsstämmor, därav minst en ordinarie, samt å den stämma, som sist hållits, biträts av minst nio tiondelar av de röstande och dessa tillika företrätt minst nio tiondelar av hela aktiekapitalet.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Bäckström*: Denna motion innebär, som kammaren torde ha observerat, ett förslag om borttagande av den rätt att sätta sitt veto mot vissa ändringar i bolagsordningen, som i aktiebolagslagen är tillerkänd varje enskild aktieägare. En enstaka aktieägare har nu i sin makt att förhindra en ändring, som de andra anse för bolaget önsklig.

Jag har uppenbarligen, när jag skrev denna motion, utgått från den felaktiga uppfattningen, att jag här talade om en sak, som var allmänt bekant. Jag trodde, att även lagutskottet hade sig bekant, att med denna bestämmelse ganska stora olägenheter äro förenade. Jag har därför något knapphändigt motiverat min motion. Jag hade möjligen väntat mig, att lagutskottet skulle svara, att dessa olägenheter äro bekanta, men mycket svåra att komma till rätta med och att det vore omöjligt att formulera en

*Ifrågasatt
ändring i la-
gen om aktie-
bolag.
(Forts.)*

ny lagtext utan utredning. Lagutskottet har emellertid ställt sig på den ståndpunkten, att dessa olägenheter icke ha framträtt i någon vidare utsträckning och att motionen därför icke bör föranleda någon åtgärd.

Jag hade dock varit i tillfälle och även erbjudit mig — fast kanske behandlingen ägde rum under den tid, då jag var sjukpermitterad — att för utskottet framlägga en liten dossier, som jag icke kan framlägga för kammaren, därför att den, då det rör sig om utpressningsförsök, icke lämpar sig för offentligheten. Utskottet skulle också möjligen ha kunnat höra sig för hos några av Stockholms ledande affärsjurister. Jag är övertygad om att det då skulle ha fått den upplysningen, att det stadgande, jag vänt mig emot, förorsakar sådana svårigheter, att man — i regel, kan man nästan säga — inte ens brukar försöka få alla aktieägare med på ändringen utan väljer den enklare och radikalare metoden att göra ett nytt bolag. Det händer ju också ganska ofta, att man ser ett bolag, som har stam- och preferensaktier, ombildas till ett nytt bolag med likaberättigade aktier.

Det finns för resten rätt många bestämmelser i aktiebolagslagen, som äro i behov av en revision, och jag förmodar, att en utredningskommission förr eller senare kommer att få i uppdrag att verkställa en sådan revision. Jag skall, då vis av erfarenheten från denna gång, till denna utredningskommission inkomma med en fullständigare utredning angående det förslag, jag framställt till övervägande, än vad jag gjort i denna motion.

Då andra kammaren redan har avslagit motionen, vill jag, herr talman, naturligtvis icke nu framställa något yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

*Om ävägabrin-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.*

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ävägabringandet av en social arrendelagstiftning.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 73, hade herrar *Carl Lindhagen, C. Winberg, C. O. Johansson* i Sollefteå, *Christian Ericson, Rikard Eronn, Ernst Lindley, K. Lundberg, Nils Olsson* i Rödningsberg, *Emil Molin* i Dombäcksmark, *E. F. Hellberg* i Lycksele, *W. Bäckström, J. Henry Erikson, Algot Törnkvist, J. Persson* i Västervik, *J. R. Sundström, Thure Widlund, Lars Borggren, Nils Helger, Karl Magnusson* i Kalmar, *Ernst Hage, K. A. Borg, N. A:son Berg* i Munkfors, *O. W. Edbom, H. E. Nordström, Magnus Benatsson, K. W. Skareen, O. W. Stenudd* och *Ivar Vennerström* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte upptaga till behandling angelägenheten, att en social arrendelagstiftning för den svagaste arrendatorsklassen såsom bolagsarrendatorer, landbönder, torpare och med dem jämställda brukare av an-

nans jord måtte för hela riket komma till stånd, samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Om äragabringandet av en social arrendelagutställning.

(Forts.)

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga under övervägande, i vad mån lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 skulle kunna jämkas i syfte att bereda bolagsarrendatorer, torpare och med dem socialt jämställda arrendatorer en i rättsligt avseende mera tryggad ställning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Gezelius*, greve *Spens*, samt herrar *Valerius Olsson*, *Tisell*, *Gustafsson* i Örebro och *Holmdahl*, som hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Gezelius*: Den föreliggande motionen var föremål för riksdagens behandling vid 1914 års bägge riksdagar. Vid dessa riksdagar ställde sig lagutskottet avvisande mot motionerna och avstyrkte bifall till desamma. Vid den första riksdagen voro vid lagutskottets utlåtande fogade reservationer av fyra reservanter, vid den senare av sex. Reservanterna gingo vid dessa föregående riksdagar i sär inbördes. Nu föreligger ett utskottsbetänkande, som tillstyrker bifall till motionen i form av en skrivelse i motionens syfte. I detta utskottsutlåtande har enighet vunnits mellan de två olika meningar i frågan, som fingo sig uttryck i de särgående reservationerna vid föregående riksdagar. I sak är utskottets tillstyrkande sammanfallande med de reservationer, som återfunnos vid de föregående behandlingarna av ärendet i fråga; i form skiljer det sig därifrån. I sistnämnda hänseende är det föreliggande lagutskottsutlåtandet avsevärt bättre än de reservationer, som avgåvos då. Sex av utskottets ledamöter ha låtit anteckna sig som reservanter vid utskottets betänkande.

Skälet för vår reservation är icke någon skiljaktighet i fråga om den utgångspunkt, från vilken utskottet tagit den föreliggande frågan. Den samhällsangelägenhet, som är ämnet för förevarande motion, är även enligt reservanternas uppfattning av stor och allvarlig betydelse. Likaledes äro reservanterna eniga med utskottet därom, att det åligger statsmakten, att i vad på densamma beror söka sörja för att förutsättningar skapas för att jord, upplåten på arrende, »väl hävdas och att dess brukare må i sitt värv finna efter sina villkor i möjligaste måtto trygghet och trevnad», som lagutskottet uttrycker sig. Men i fråga om de medel, som här anvisas, ha reservanterna icke kunnat följa utskottet. Utskottet avser nämligen att hos Kungl. Maj:t begära en ingående undersökning för eventuella förändringar i nu gällande arrendelag i syfte att bättre tillgodose det nyss angivna önskemålet, än vad förevarande lag anses göra, och har i sin motivering hänvisat till motionärernas önskemål. Utskottet har framhållit, att i fråga om

Om *åvägabrind-*
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.
(Forts.)

önskemålen givetvis skiljaktiga meningar i vissa hänseenden kunna råda, men för sin del framhävt såsom lämpligt för tillgodoseendet av det avsedda syftet att i lagen införa tvingande bestämmelser om tillräckligt lång minimitid, skyldigheter för jordägaren med avseende på nybyggnad och om förpliktelser för honom att ersätta jordförbättringar och odlingar, verkställda av arrendatorn.

Den lagstiftning, som 1907 kom till stånd på ifrågavarande område, ersatte en lagstiftning, som hade gällt i 170 år. Lagstiftningen av år 1907 hade föregåtts av ett, man skulle kunna säga, hundraårigt lagstiftningsarbete, som man en gång från auktoritativt håll sagt. Om också icke för denna speciella fråga kan åberopas en så lång utredning, kan man i alla fall med trygghet säga, att den krävt årtiondens förarbeten. Innan den nya lagen ännu har gällt i tio år, har det givetvis sina betänkligheter att söka införa lagstiftningen på området på den banan, att man ingår på en genomgående omarbetning av lagen, där omarbetningen skulle ske efter direktiv av så svävande beskaffenhet som de, vilka i utskottets betänkande komma till synes.

Jag kan icke underlåta att erinra om att då 1907 års nyttjanderättslag, som innesluter arrendelagen, av riksdagen antogs, fanns det icke inom riksdagen någon meningsskiljaktighet angående lämpligheten av den väg, man gick just i det hänseende, vilket här av utskottet framskjutits såsom i behov av ändring, om jag undantar en motionär — han var för övrigt högerman — som uttalade en avvikande mening i en del av dessa spörsmål. Utskottet, inklusive för övrigt den förste motionären i ämnet, herr Lindhagen, uttalade enhälligt, att enligt utskottets förmenande hade i lagförslaget båda sidornas, d. v. s. jordägarnas och arrendatorernas, rättmätiga intressen blivit på ett tillfredsställande sätt mot varande avvägda, och icke ens under kammardebatterna kom någon skiljaktighet till uttryck annat än genom ett anförande av den nyss av mig angivna motionären. Under sådana förhållanden vill det synas rätt egendomligt, att efter så kort tid en sådan omkastning i åskådningen kan anses hava fog för sig.

Går jag till en undersökning av skälen härför i lagutskottets utlåtande, så stannar jag vid ett förhållande, som där har åberopats som ett historiskt skäl för denna förändrade uppfattning. Det heter, att utvecklingen i vår tid bland annat har inneburit. »att i stor utsträckning tidigare självägande jordbruk omvandlas till landboarrenden inom stora jordbesittares ägoområden». Utskottet har icke till stöd för denna sin uppfattning åberopat några bevis. Själv ställer jag mig synnerligen skeptisk gentemot detta påståendes riktighet. Den enda möjlighet, som har stått mig och jag föreställer mig även utskottet till buds, är den statistik, som våra statistiska verk lämna. Går jag till en undersökning av i vad mån de statistiska uppgifterna, av vilka de sista på förevarande område förskrivna sig från 1911, och gör en jämförelse — vilken givetvis icke kan vara av något väsentligt värde för bedömandet av verkningarna i det här förevarande avseendet av 1907 års lag, som först med

1908 års ingång trädde i tillämpning, men i alla fall kan lämna en ledning för bedömandet av huruvida man får taga för god uppgiften om den förskjutning, som utskottet har åberopat som grund för sin ståndpunkt — visar det sig vid en sådan jämförelse mellan antalet brukningsdelar i vårt land åren 1900—1911, att antalet under denna elvaårsperiod — jag ber att få anföra de approximativa siffrorna — har stigit från 340,000 med 21,000, en stegring således av cirka 6 %. Antalet av arrendatorer brukade sådana delar utgjorde 1900 cirka 50,000, 1911 cirka 51,000 eller respektive cirka 15 och 14 % av hela antalet brukningsdelar, alltså en direkt förskjutning åt det motsatta hållet. Procentuellt ha brukningsdelarnas antal i arrendatorers och därmed jämställdas hand minskats. Under det ökningen i brukningsdelarnas sammanlagda antal uppgå till cirka 6 procent utgör för samma period ökningen i antalet utarrenderade brukningsdelar efter procent endast två. Härtill kommer en siffra, som jag gärna i detta sammanhang kan nämna. ehuru den icke går att direkt tillämpa här. Samma statistik lämnar den upplysningen, att under samma period, från 1900 till 1911, jordtorp och andra lägenheter minskats från i runt tal 167,000 till i runt tal 138,000 och alltså utvisa en minskning av cirka 17 %. Dessa förhållanden synas mig pcka i en rent motsatt riktning än den av utskottet uppgivna. Jag känner icke mer än hörsägensvis från vissa delar av landet och med erfarenhet endast inom jämförelsevis begränsade delar av det mellersta Sverige, hur det förhåller sig med den rörelse, som utskottet anser sig kunna konstatera. Jag har hört och jag har sett, huru vid försäljning av stora egendomar avsevärda delar därav styckas ut till egna hem, till småbrukare, till mindre jordägare. Det har ifrån olika synpunkter ansetts vara en utomordentligt lycklig rörelse. Av andra har den ju ansetts i någon mån t. o. m. gå för långt. Men att den tendensen skulle vara den förhärskande, att dessa försäljningar föranledde upplåtelse av de gamla självägande jordarna till landbor, det drager jag, så långt min erfarenhet sträcker sig och med den statistik, som jag jag nu i någon mån vill åberopa som stöd, starkt i tvivelsmål. Det är under sådana förhållanden icke något stöd att hämta för lagutskottet ur det åberopade förhållandet.

Vad nu angår de speciella önskemål, som här ha anvisats såsom lämpliga till beaktande, eller som skulle föranleda denna omarbetning av arrendelagen, så kan jag, utöver vad jag redan anfört om riksdagens och lagberedningens ställning till frågan i stort, få besvara kammaren med att åberopa, vad lagberedningen yttrar i det spörsmål, som särskilt här har berörts, nämligen om arrendators rätt till uppodling och ersättning därför. Lagberedningen säger: »En lagstiftning, som ville *tvunga* jordägaren att i större eller mindre utsträckning vidkännas kostnaden för de, låt vara nyttiga och ekonomiskt väl beräknade, förbättringar, en driftig arrendator vidtog med hans egendom, skulle i många fall komma att verka såsom ett medel att avskräcka från upplåtelse på arrende och nödga jordägaren att för skötseln av sin jord anlita andra utvägar.

Om ävägabrinn-
gandet av en
social arrend-
lagstiftning.
(Forts.)

*Om välgärningens
social arrende-
lagstiftning.*

(Forts.)

vilka måhända lämnade honom ringare utbyte än en arrendeupplåtelse men åtminstone icke utsatte honom för ekonomiskt äventyr. Såsom allmän och tvingande regel är detta system icke med nuvarande förhållanden möjligt att använda i vårt land.» Denna uppfattning har av riksdagen enhälligt konfirmerats för 10 år sedan.

Vad så angår den ifrågasatta lagstadgade tillräckligt långa minimitiden har såväl inom utskottet som särskilt inom andra kammaren — där denna fråga själfallet mera ingående diskuterats än här — framkommit mycket skiljaktiga uppfattningar om dess lämplighet även från arrendatorernas och icke minst från de socialt svagast ställda arrendatorernas sida sett, och de så skiftande vittnesbörd, som sålunda avgivits, ha framkommit oberoende av vederbörandes politiska ståndpunkt. Detta kan ju synas vara en naturlig sak, men då olyckan fogat, att det i detta betänkande vill synas, som om de politiska skiljaktigheterna varit bestämmande för de olika linjer, efter vilka vi gått fram, anser jag mig böra erinra om detta sakförhållande. Det sades där med mycken kraft, att en sådan bestämmelse icke skulle mottagas väl från arrendatorernas sida inom stora delar av vårt land, och det vitsordades, att förhållandena mycket skilja sig inom olika delar av landet.

Till stöd för den lagstiftning, som nu ifrågasättes, har åberopats den s. k. norrlandslagstiftningen med dess arrendelag. Jag ber då att få erinra om att samma år, som nyttjanderättslagen antogs av riksdagen, förelåg också frågan om en särskild arrendelag för Norrland med samma innebörd i dessa delar, som det lagförslag, som sedan år 1909 ledde till positivt resultat i vår nuvarande arrendelag för Norrland. De synpunkter, helt olika dem som gjort sig gällande på förevarande område i allmänna arrendelagen, vilka kommit till uttryck i norrlandslagstiftningen och arrendelagen för Norrland, voro ingen nyhet för 1907 års lagstiftare vid behandlingen av nyttjanderättslagen för riket, men icke förty fanns det ingen meningsskiljaktighet om vad arrendelagen för landet i övrigt borde innehålla i detta hänseende. Förhållandet är nämligen, att arrendelagen för Norrland är skriven efter helt andra hänsyn, och ett av de väsentligaste skälen för dessa tvingande bestämmelser i arrendelagen för Norrland var dess syfte att på samma gång den ville bereda arrendatorerna i dessa förhållanden en mera oberoende ställning, än den allmänna lagen kunde ge, förhindra att jordägarna av obenägenhet för de nya ägostyckningsbestämmelserna underlåto att avhända sig jordbruket och behålla det gamla arrendesystemet. Arrendelagen för Norrland är ett lagstiftningssystem, där helt andra hänsyn gjort sig gällande än de, som måste vara bestämmande för en god arrendelagstiftning för landet i övrigt.

Utöver de skäl, som enligt mitt förmenande tala mot ett bifall till lagutskottets hemställan, kommer slutligen härtill även, att genom ett bifall till detta utskottsutlåtande riksdagen opåsedd skulle refusera den utredning, som den s. k. torpkommissionen har åvägbragt, och hvilken med större eller mindre förändringar givetvis

kan molnes komma att bli föremål för riksdagens prövning. Om man genom denna ifrågasatta skrivelse flyttar över lagstiftningsarbetet på den linjen att söka åstadkomma en ingående undersökning och jämkning i den allmänna arrendelagen i avseende på bologsarrendatorers, torparens och andra socialt därmed likställdas ställning har man, såvitt jag förstår, lagt en mycket farlig sten i vägen för att inom rimlig tid åstadkomma en lagstiftning i fråga om den kategori av socialt svagt ställda, som varit föremål för torpkommissionens undersökningar. Enligt mitt förmenande gör man dessa en direkt skada genom att nu göra ett platoniskt uttalande till förmån för en omarbetning av arrendelagen. Ty, mina herrar, om vi också icke behöva räkna med 170 år, ingen lär väl kunna tro, att en klok och väl genomtänkt reform av de väsentliga principerna i vår arrendelag kan tillskapas på kort tid, och innan enighet inom riksdagen angående de nya riktlinjerna vunnits. spår jag, att det kommer att gå många år. Ändringar i speciella avseenden är det naturligtvis mycket möjligt att ena sig om, men i detta fall är det icke fråga därom, utan det gäller här en generell justering av bestämmelserna i dess helhet med mycket svävande direktiv.

Om ävägubringandet av en social arrendelagstiftning.

(Forts.)

Med återopande härav ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den därvid fogade reservationen.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman, mina herrar! Det var med tillfredsställelse jag av den föregående talarens anförande erfor, att han också för sin del är genomträngd av känslan, att det är en samhällsangelägenhet av stor betydelse, som detta ärende berör. I själva verket är det enligt min uppfattning så att under lagutskottets handläggning icke på motionsvägen varken vid denna riksdag eller kanske ens vid de närmast föregående kommit en fråga, som för vårt land i dess helhet har en sådan betydelse som den, av vilken vissa sidor beröras i denna motion, nämligen frågan om nödvändigheten av att skapa garantier för större trygghet, självständighet och trevnad för en stor grupp mindre jordbrukare samt angelägenheten att av dem skapa en ekonomiskt mera framåtsträvande, en mera upplyst jordbrukarklass, mera upplyst just i sitt värv som jordbrukare och mera nitisk att göra det bästa av den jord, som kommit i deras händer än nu på många håll är förhållandet.

I en nyss utkommen avhandling, författad av förre skytteanske professorn Boëthius, vilket arbete föll mig i handen för ett par dagar sedan, läste jag den reflexionen, att *»én stark bondedemokrati är den sunda roten till allt germanskt statsliv och kultur»*. Det är denna, efter min mening obestriddliga riktiga sats, som jag tror, det vore anledning, att man litet närmare reflekterade över, då man går att taga ståndpunkt till frågor sådana som den, vilken i den föreliggande motionen lägges under riksdagens prövning.

Nu har den föregående talaren visserligen utmålade åtskilliga olägenheter, vanskligheter och faror, som måste bli förbundna med

Om *övågabrin-*
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.
(Forts.)

en lagstiftning av här föreslagen art, men till min överraskning vände han vid slutet av sitt anförande saken därhän, att han varnade för att lägga stenar i vägen för det redan pågående reformarbetet inom ett visst på ett egendomligt sätt begränsat område, ehuru detta arbete går just i den riktning, som här åsyftas. Talaren syntes även vilja göra gällande, att också för saken i dess helhet skulle en riksdagens skrivelse nu snarare verka uppskjutande av en nyttig reform i denna riktning än tvärtom. För min del kunde jag icke rätt sammanhålla de båda delarna av talarens anförande, då han å ena sidan tycktes vara starkt obenägen för att överhuvud lagstiftande skulle ingripa på det område, varom här är fråga och å andra sidan såsom en fara frammanade den tänkta möjligheten av att man i själva verket här komme att verka uppskov med reformen.

Jag tror dock, att jag i alla fall fattade honom rätt, då jag ansåg, att tyngdpunkten av hans anförande — den del där de för honom själv vägande skälen egentligen föllo — var att söka i förra delen av samma anförande. Framst anförde han därvid hänsynen till att regleringen av vår arrendelagstiftning i hela dess vidd så nyss ägt rum. Detta borde föranleda, att denna lagstiftning icke redan nu göres till föremål för jämkning. Härtill kom emellertid också betänklighet i själva saken, i fråga om de påtänkta jämkningarnas innebörd.

Innan jag går att bemöta dessa argument, vill jag först i anledning såväl av den föregående talarens sätt att lägga sina ord som på grund av anföranden i frågan, i andra kammaren, framhålla, att man icke får för sig förenkla utskottets ståndpunkt till den grad, att man säger, att utskottet nu hemställer till riksdagen om skrivelse bland annat av det innehåll, att jordägaren skall i fråga om här åsyftade arrenden vara skyldig bekosta all nybyggnad och allt underhåll på fastigheten, och att jordägaren jämväl skall vara skyldig att ersätta alla odlings- och förbättringsarbeten, som av arrendatorn utföras. Det är naturligtvis icke alls så, utan utskottet uttrycker den meningen, att *frågorna om och i vad mån* jordägare bör vidkännas nybyggnads- och underhållsskyldighet på fastigheten *samt i vad mån* jordägare bör förpliktas att ersätta arrendatorn för nedlagda förbättringar, och detta genom lagstadganden, som icke medgiva avtalsfrihet, utan äro av tvingande natur, — dessa spörsmål jämte *frågan om* lagstadgad minimitid för arrende skulle efter verkställd utredning bliva *föremål för prövning*. Detta är för visso något annat än att säga, att riksdagen skulle uttrycka den mening, att all nybyggnads- och underhållsskyldighet, all ersättning för ifrågakvarande förbättringar skulle falla på jordägaren. Detta tror jag icke varit någons mening. Vad särskilt underhållsskyldigheten av byggnader beträffar är naturligt, att man där tänkt sig en gräns dragen mellan större och mindre reparationer. Vidkommande ersättningen för jordförbättring är det också tydligt, att denna skulle ställas i beroende av villkor i det ena och andra hänseendet. Det är således icke något fixerat program, som utskottet

i detta avseende velat få riksdagen med på, utan ett framhävande av sådana punkter, där man bör taga i övervägande huruvida icke i en viss allmän riktning jämkning bör göras i den allmänna arrendelagens bestämmelser.

Nu har den föregående talaren yttrat att sedan vi 170 år levat under en och samma arrendelagstiftning, erhöilo vi för icke längre än 10 år sedan en ny arrendelag, rörande vilken vid riksdagens behandling därav framkom stor tillfredsställelse över den grundlighet och klokhet, varmed lagberedningen vid utarbetandet av förslaget framgått. Denna lag måste således betraktas såsom ett gott verk och ett så pass nytt verk tillika, att det icke borde vara anledning att nu mästra eller plåstra på detta verk. Ja, det är icke ett ögonblick min avsikt att bestrida, att den nya nyttjanderättslagen är ett framstående lagstiftningsarbete, vid vars utarbetande lagberedningen låtit sig angeläget vara att taga hänsyn till icke blott jordägarens utan ock i stor utsträckning arrendatorns intresse och att försöka väga rätt dem emellan. Men vad avser denna arrendelagstiftning? Jo, den avser att vara den allmänna basen för arrendelagstiftningen i landet, den allmänna civillag, som skall vara tillämplig på jordarrenden i allmänhet, därest icke för någon viss grupp av arrenden särbestämmelser äro givna. Det är alldeles klart, att av denna dess uppgift följer, att man icke kan gå fram t. ex. i fråga om att lägga band på avtalsfriheten annat än med synnerlig försiktighet. Den omständigheten, att en jordägare arrenderar ut ett stycke jord bör naturligtvis icke i och för sig för honom medföra skyldighet att fåla vida större kostnader genom att hus och jord sättas i ett genom dyrbara anordningar vunnet bättre skick än de han sannolikt påtagit sig, om han själv brukat denna jord på ett efter hans ekonomiska förhållanden någorlunda tillfredställande sätt. Mången jordägare befinner sig ju i svag ekonomisk ställning. Det skulle likaså innebära för stor hårdhet mot jordägare, om man generellt förbjöde utarrendering på kort tid. Jordägaren kan ha fullgoda skäl att så förfara. Han vill t. ex. vara i tillfälle att snart återtaga jorden, därför att han ämnar sälja och därvid icke vill vara beröende av arrendeavtalet. Eller han vill taga den själv o. s. v. Med hänsyn härtill är det icke så lämpligt att den allmänna lagen stadgar en alltför lång minimitid för arrendet utan den bör göra det möjligt för parterna att avtalsvis begränsa tiden efter de sig företeende förhållandena i de enskilda fallen.

Herr Gezelius uppläste några ord ur lagberedningens betänkan- de, däri det varnades för att såsom en allmän och tvingande regel låta jordägaren gälda låt vara nyttiga och ekonomiska samt väl beräknade förbättringar. Sådan skulle, efter vad beredningen anförde, kunna verka avskräckande på lusten till jordupplåtelse överhuvud. Men härvid bör man lägga märke till att dessa upplästa ord i beredningens betänkande föregås av andra, som visa, vilka förhållanden lagberedningen därvidlag haft i sikte, förhållanden, som visserligen äro helt andra än dem, som av förevarande motion av lagutskottets förslag beröras. Inledningsvis säger lagberedningen,

*Om ävägabrin-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.*

(Forts.)

Om åvägabrin-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.
(Forts.)

att en anordning, varigenom jordägaren skulle åläggas ersätta arrendatorn för förbättringar å fastigheten, »skulle naturligtvis vara i hög grad ägnad att höja jordbruket och sålunda för landet i dess helhet verka fördelaktigt, liksom den, rätt avvägd, icke skulle ålägga jordägaren någon utgift, som icke motsvarades av ökat värde å hans egendom». Beredningen tillägger emellertid: »Icke desto mindre har beredningen ansett denna väg icke kunna i vårt land med fördel beträdas. Den svenska jordägaren är i regel icke tillika kapitalist, han har utöver sin jord sällan tillgångar, vilka kunna på detta sätt omflyttas och nedläggas på jorden; dennas avkastning måste i de flesta fall oavkortad avses för löpande utgifter».

Men de synpunkter, som lagberedningen sålunda anlagt beträffande jordarrenden i allmänhet, äga, såsom man lätt torde finna, icke tillämpning på den speciella grupp av arrenden och den speciella grupp av jordägare, på vilka utskottets betänkande fattat sikte. Över huvud är det ju ock redan nu förhållandet, såsom av herr Gezelii erinringar framgick, att man icke fattat den allmänna arrendelagen såsom innebärande en avslutning för längre tid framåt på allt reformarbete på jordlegolagstiftningen här i landet. Endast två år efter den allmänna arrendelagens tillkomst skapades den speciella arrendelagen för Norrland, vilken just innebär ett hänsynstagande till den omständigheten, att det inom en stor del av vårt land och beträffande vissa speciella arter av jordägare föreligga helt andra förhållanden, som bort betinga en annorlunda lagd lagreglering. Till den s. k. torpkommissionens betänkande och förslag, att i fråga om torp på dagsverkslega m. m. jämväl andra bestämmelser än arrendelagens böra komma i tillämpning, syntes den föregående talaren ställa sig mycket sympatiskt. Men detta är ju ytterligare ett bevis för, att man icke betraktar den allmänna arrendelagen såsom något, som icke skulle förtjäna att utbyggas och kompletteras beträffande sådana grupper av fall där särskilda förhållanden äro för handen.

Nu har det emellertid med fog kunnat erinras, att det uppdrag, torpkommissionen på sin tid erhöi, var alltför begränsat, begränsat på ett konstlat sätt, som icke medgav torpkommissionen att taga under öfvervägande och utredning frågan i den omfattning som borde ha skett. Det är också veterligt, att torpkommissionens egna ledamöter varit starkt behärskade av denna uppfattning, vilken jämväl kommer till synes i kommissionens utlåtande.

Utskottet har i sin motivering försökt peka på de mest verkande av de särförhållanden, som äro för handen vid här ifrågavarande arrenden och som böra föranleda en helt annan behandling av dessa än av arrenden i allmänhet. Utskottet yttrar nämligen att först och främst intager arrendatorn här icke en tillnärmelsevis liknande jämlikhet med sin medkontrahent i avtalet, i fråga om ekonomisk och social ställning som vid arrenden i allmänhet. Den ena parten är i så ojämförlig grad den härskande, att den andra i allmänhet nödgas gå in på alla de villkor, som av den förra formuleras. Detta tager sig såsom bekant det uttrycket, att de större jordägarna upprätta tryckta

arrendekontrakt, i vilka de fixera samtliga de avtalsvillkor, som böra gälla i strid mot eller vid sidan av de i lag angivna rättsverknin- garna; för arrendatorn gäller det att acceptera dessa villkor eller gå miste om arrendet. Detta är en företeelse, vars motsvarighet vi kän- na till från åtskilliga andra rättsområden och som på det ena om- rådet efter det andra verkar därhän, att lagstiftningen inskridit med regler, vilka begränsa avtalsfriheten. Härnäst komma vi kanske till försäkringsavtalen, där f. n. försäkringsgivaren helt dikterar vill- koren, men där utom all fråga lagstiftningen kommer att inskrida med begränsningar i denna »avtalsfrihet».

*Om åvägabrin-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.*

(Forts.)

En annan omständighet, som utskottet påpekat, är den, att den jordägare, som arrenderar den jord, varom här är fråga, i allmänhet har en så stark ekonomisk rygg, att man icke behöver hysa några avgörande betänkligheter mot att föreskriva, att ordningen vid dessa jordupplåtelse skall vara den, att jordägaren själv åtager sig en vä- sentlig del av nybyggnads- och underhållsskyldigheten.

Nu vet jag mycket väl, att man på sina håll säger: Detta yttrar den, som icke närmare känner till förhållandena. Sådana yttranden visa, att man är oerfaren i jordbruksförhållandena o. s. v. Jag ser t. o. m. att flera av kammarens ledamöter, som äro jordbrukare, liv- ligt tyckas vilja instämma i den invändningen. Men i det samman- haget kanske må tillåtas några invändningar. Det är väl dock icke så, att svenskt jordbruk och enkannerligen det jordbruk, som här är i fråga, står på en alldeles exceptionellt hög ståndpunkt och att det kunde skrivas på en klok och lyckligt avvägd lagstiftning att så vore fallet i motsats till de jämmerliga förhållandena i andra länder med deras sämre lagstiftning? Men nu förhåller det sig så, att tysk, fransk, schweizisk arrendelagstiftning, den danska lagstiftningen, såvitt den rör torp och landbohemmen, delvis den norska arrendelagstiftningen och delvis den finska, i vad den avser dylika jordlägenheter, stå på ståndpunkten, att jordägaren är skyldig bygga och bekosta större re- parationer. Det förhåller sig även så, att på sina håll har man haft denna lagstiftning synnerligen länge, och man har låtit sin arrende- lagstiftning undergå reform, men man har dock *icke* frångått sin ståndpunkt i förevarande avseende. På andra håll har man i de nya arrendelagarna övergått till ett system av den typ, jag här angav. Det går nog således icke vidare an att visa ifrån sig blott såsom en drömbild utan rotfäste i verkligheten den förmodan, att jordbrukets eget bästa befordras genom att bestämma, att de arrenden, som här äro ifråga, skola utarrenderas med läggande av större bördor på jordägarna än för närvarande är fallet.

Jag vill för övrigt vädja till de många i denna kammare, som utan tvivel ha närmare kännedom om förhållandena vid utarrende- ring av våra industribolags jordområden. Är det icke så, att det på många håll egentligen är av två skäl man överhuvud bibehåller dessa landbönder och torpare såsom arrendatorer under bolagen? Det ena skälet är, att man vill försäkra sig om arbetskraft och det andra skälet är, att man icke inom sitt eget område vill ha små enklaver av främmande folk som är oberoende av en själv och vilka kunna tänkas

*Om avvägrin-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.*
(Forts.)

utvecklas till obehagliga grannar, vedtjuvar o. s. v., utan säger sig: Det folk, som lever inom detta område och i närheten av våra skogar, det folket vill jag ha viss bestämmanderätt över! Det är således helt andra synpunkter, som i främsta rummet här äro avgörande än sådana som intressera jordägare, vilka hava verkligt behov att av arrende få någon större och mera avsevärd inkomst. Denna inkomst spelar för en hel del av dessa stora jordbesittare en mycket underordnad roll och de här nyss anförda synpunkterna en ofantligt mycket större sådan. Men det händer väl, att man med tillämpning av det system, som kan tyckas naturligen utgå ur sådana synpunkter, också bedrager sig själv och sitt eget intresse. Jag tror icke, att man vill bestrida att det till stor del är en ganska otillfredsställande arrendatorsbefolkning, som bebor dessa små landbohemman och torp inom dessa stora jordbesittares områden. Man klagat över att man icke kan få ordentligt folk, utan att det är ganska klient med kvaliteten. Men är det underligt, om det blir skralt därmed, då man själv vill förbehålla sig denna bestämmanderätt, huruvida vederbörande efter fem år o. s. v. skola kunna få sitta kvar och då man själv för övrigt för arrendeavtalet uppställer sådana bestämmelser, som man tycker passa en själv, men som i många fall föga passa en verkligt driftig och framåtsträvande arrendator?

Nuvarande allmänna arrendelag har ju i åtskilliga punkter kringskurit avtalsfriheten. Det har alltså redan i princip erkänts, att avtalsfriheten måste vara i viss mån begränsad. Såsom skäl härtill anger lagberedningen bland annat, att denna avtalsfrihet missbrukas i mycket stor utsträckning, och detta även så, att den brukas i strid mot ens eget välförstådda intresse. Med andra ord, det försiggår någonting i riktning av det gamla ordstävets: Snålheten bedrar visheten. För att vinna vissa närliggande syften kommer man att uppoffra andra, som äro i grund och botten fullt så vägande för en själv, men som för det allmänna och motparten skulle vara av ofantligt mycket större betydelse än de övriga.

Nu anförde herr Gezelius en statistik, som så vitt jag kan förstå efter hans mening skulle vara ägnad att i hög grad ställa i tvivelsmål, huruvida man verkligen kan säga, att i detta land försiggår en utveckling av den art, utskottet omnämnt, eller att förut självvägande jordbruk omvandlas till självständiga landboarrenden. Jag ber då först och främst att få fästa uppmärksamheten på, att utskottet icke påstått, att denna utveckling skulle vara karakteristisk för landet i dess helhet, för landets alla olika orter, utan utskottet har yttrat, att det *på många håll* i vårt land försiggår en sådan utveckling. Det är dock väl ett så välbekant faktum, att bolagsförvärvet inom åtskilliga orter — jag kan nämna norra Uppland, Västmanland, närgränsande delar av Örebro län o. s. v. ävensom vissa delar av Östergötland och Småland — tilltager, i det att alltjämt bolagen arrondera sig för att vinna större skogsbesittning, varmed följer — ofta kanske mot deras egen vilja — att de erhålla jordbruk som de nödgas utarrendera. Detta av oss alla kända faktum motbevisas icke av den statistik, som undersöker huru många brukningsdelar det finnes nu

och huru många det fanns då och då i hela vårt land, utan här spelar en mängd andra faktorer in, som helt och hållet förryeka resultatet. Detta är jämväl förhållandet med siffrorna som angiva antalet arrenden.

*Om ävägabrin-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.*

(Forts.)

Det må nu för övrigt vara hur som helst med denna utvidgning förut och utvecklingen just nu. Faktum är att den *redan gått så långt och existerar i så stor utsträckning* i vårt land, att talrika väldiga jordkomplex ägas av enskilda eller merendels av industribolag inom vilka komplex det icke längre existerar en självägande bondebefolkning, utan uteslutande en oftast mycket svagt ställd arrendatorsbefolkning. Jag kan då icke tänka mig annat än att det på många håll framstår såsom det allvarliga spørsmål, det enligt min mening är, huruvida det kan vara lyckligt att så får fortfara, att den sunda rot till det svenska statslivet, om vilken den av mig nyss citerade historikern talade, får förtvina i stora delar av vårt land och där får uppväxa ett torpar- och statarproletariat i stället för befolkning av mera burgna och framåtsträvande jordbrukare. Jag är övertygad om, att de sistnämnda, en stam av sistnämnda art, skulle kunna här växa upp till deras egen lycka och trevnad, till verklig fördel för jordägaren och till gagn för landet i dess helhet.

Herr talman! Ehuru visserligen denna gång med ganska måttliga förhoppningar ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan, som, därest kammaren nu avslår densamma, skall — det är min livliga övertygelse — komma igen och klappa på kammarens port tills något göres i det avseende, varom i motionen hemställes.

Herr Strömberg: Herr greve och talman, mina herrar! Då den föregående ärade talaren nyss vädjade till dem inom kammaren, som hava erfarenhet i av honom berörda förhållanden, att de skulle framlägga dessa sina erfarenhetsrön, kan jag, eftersom jag har en tämligen lång, över trettioårig erfarenhet just såsom chef för ett sådant industriellt bolag, som han berörde och under vilket finnes en mängd landbönder, inte underlåta att säga, att jag tror, att hans farhågor över att dessa landbönder skulle på ett eller annat sätt vara förtryckta eller inte hava möjlighet att tillvarataga sina intressen, äro fullkomligt obefogade. Nej, jag tror tvärt om, att man kan säga, att i allmänhet taget finnas inte några sådana större missförhållanden, som han ville låta påskina, nämligen att en jordägare, som har stora arealer under sig, skall kunna genom sin större ekonomiska kraft förtrycka sina arrendatorer, eller inverka så att de inte kunna göra sig gällande. Jag är livligt övertygad om att dessa så kallade bolagsarrendatorer — jag talar mest om dem, då jordtorpare är något helt annat, och jag inte kan förstå, varför utskottet sammanställt bolagsarrendatorer och småtorpare, ty bolagsarrendatorer äro jämförliga med vilka andra arrendatorer som helst — jag är övertygad om, säger jag, att dessa bolagsarrendatorer hava fullkomliga förmåga att tillvarataga sina intressen och att de veta sina rättigheter och skyldigheter, liksom även jordägarna veta dem, och jag tror inte, att det ofta skall kunna visas att någondera par-

*Om övervägning
gandet av en
social arrendelags
lagstiftning.*
(Forts.)

ten gör några försök att kringgå gällande lag för att tillskansa sig fördelar på den andras bekostnad.

Nu gällande arrendelag avser med dess inskränkningar i många avseenden även dessa arrendatorer likaväl som alla andra arrendatorer, och vad beträffar de tryckta blanketter, som den siste talaren omnämnde, äro de naturligtvis tillkomna av det skälet, att då man har ett antal av några hundra arrendatorer, man inte gärna skriver kontrakt för var och en utan tar upp de allmänna reglerna i tryckta blanketter, som fyllas ut i de delar, där detta erfordras på grund av olikheter i de särskilda fallen. Men att dessa tryckta blanketter skulle innehålla något annat, än vad som står i full överensstämmelse med arrendelagen, vågar jag bestrida. Man kan således inte säga, att arrendatorerna skulle påtvingas något, som icke vore förenligt med arrendelagens bestämmelser.

Nu sade den ärade talaren också, att han inte visste orsaken varför stora godsägare fortsätta med att hava sina egendomar utarrenderade, och han trodde, att det torde vara, därför att man inte vill hava obehagliga grannar, såsom vedtjuvar och dylika personer. Jag vill inte yttra mig om orsakerna, de kunna vara många-handa, men det är naturligt, att det inte vore trevligt med sådana grannar, som han omnämner, och skulle den här ifrågasatta arrendelagstiftningen verka i sådan riktning att jordägarens rätt att antaga de arrendatorer han önskar inskränktes, då betacka vi oss ännu mera för densamma.

Naturligtvis äro de stora jordägarna fullt ut lika intresserade som någon annan att få dugliga och framåtsträvande personer till arrendatorer, och jag tror inte alls, att den målning, som den ärade talaren gjorde beträffande det förhållande, att arrendatorerna inte skulle kunna göra sig gällande, är riktig. Det synes mig inte finnas något skäl för att nu göra en särskild lagstiftning för bolagsarrendatorer, och jag tror till och med, att man kan säga, att dessa på många, många håll hava det mycket bättre än självägande bönder och att man mångenstädes, när man reser fram över stora gods, kan se, vilka som äro under bolag och vilka som icke äro det. De, som äro under bolag, hava tillfälle att, när de behöva, få hjälp såväl med byggnader, som i andra avseenden. De hava flera tillfällen till förtjänst och äro därför i allmänhet i bättre ekonomisk ställning än de andra.

Jag finner det hela så onödigt, att jag, herr talman, ber att få instämna med reservanterna, och yrkar bifall till reservationen.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman! För att genast skingra det missförstånd, som mitt föregående anförande tydligen givit anledning till, ber jag att få säga, att det naturligtvis inte ett ögonblick var min mening att ifrågasätta, att jordägaren i de tryckta avtalsblanketterna skulle sätta in bestämmelser, som vore olagliga. Gjorde han det, vore det i själva verket inte så stor risk, ty dessa olagliga bestämmelser behöfde arrendatorerna naturligtvis inte fästa avseende vid. Jordägarna äro visserligen icke av den beskaffenheten, att de

på det viset önska trotsa lagen. Men det förhåller sig så, att gällande arrendelag i ofantligt stor utsträckning tillstodder, att jordägaren och arrendatorn må rörande alla möjliga olika med arrendet sammanhängande frågor, särskilt avtala, att den enligt lagen omedelbart gällande regeln inte skall följas utan att det i stället skall dem emellan vara reglerat på visst annat sätt. Det är just av denna avtalsfrihet, som jordägaren naturligtvis begagnar sig, då han upprättar sina arrendekontrakt, ty de innehålla naturligtvis till nio tiondelar just *avvikelser* från den legala ordningen, alldeles som ett hyreskontrakt, som en fastighetsägarförening upprättar, från vilket det i allmänhet icke är möjligt för hyresgästen att vinna någon ändring. Det är sålunda för att omöjliggöra att jordägaren begagnar sig av avtalsfriheten till att trycka sin intressestämpel på avtalet, som man vill, att i vissa viktiga avseenden denna avtalsfrihet skulle vara begränsad, att det sålunda icke vore jordägaren tillåtet att arrendera ut en gård till exempel på kortare tid än 20, 15 eller 10 år allt efter olika förhållanden, eller att överflytta nybyggnads- och underhållsskyldigheten på arrendatorn i vidare omfattning, än vad lagen särskilt medger, eller att påtvinga arrendatorn ett medgivande, att denne icke skall hava ersättning för odlingar och andra av honom gjorda förbättringar, och så vidare.

Den nuvarande lagen har sådana bestämmelser i vissa avseenden. Om en arrendator vill täckdika och därvid använder tegelrörssystemet, äger han rätt att få ersättning av jordägaren, och denne kan inte i avtalet betinga sig, att sådan ersättning inte skall av honom lämnas. Jordägaren kan inte heller betinga sig, att han skall ha rätt att när som helst uppsäga arrendatorn, innan den bestämda legotiden gått till ända, och om det inte finnes bestämd legotid, kan jordägaren ändå inte avskeda arrendatorn genast när han behagar, utan arrendetiden räknas då till fem år. Jordägaren kan inte heller använda vilka förverkandeanledningar som helst utan endast de i lagen uttryckligen angivna. Det är endast för ett fullföljande av dessa principer i större och efter förhållandena lämpad utsträckning, som man velat få till stånd en ny lagstiftning med avseende å ifrågavarande grupp av arrendatorer.

Då den föregående ärade talaren slutligen ville gå därefter, efter vad det syntes mig, att han påstod, att det i allmänhet förhåller sig till och med på det sättet, att de självägande bönderna i stort sett stå *efter* brukens landbönder, arrendatorer och kolbönder ifråga om burgenhet och jordbrukets lyckliga drift då skattar jag den trakt lycklig, från vilken han har hämtat sina erfarenheter, men att man inte får generalisera sådana erfarenheter, därom tror jag, att jag med mycket stort lugn kan påstå, att jag har kammarens ledamöter inom sig på min sida.

Herr Ingeström: Herr talman! Det är mig omöjligt att ur den statistik, som herr Gezelius föredrog, utläsa vad han gjorde. Han sade, att antalet arrendegårdar under tiden 1910—1911 — de enda år, för vilka han påvisade någon statistik — hade ökats, och

*Om ävägabrinn-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.*

(Forts.)

*Om ävägabrigan-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.*

(Forts.)

vidare framhöll han, att under en viss tidsperiod antalet jordtorp minskats från 167,000 till 138,000 och att denna minskning av jordtorp skulle vara en anledning till att en lagstiftning av ifrågavarande slag inte skulle vara behöfelig. Detta kan jag inte alls fatta. Anledningen till att jordtorpen minskats, är naturligtvis dels den, att det varit omöjligt att få torpen besatta med torpare, varför jorden måst läggas under eget bruk, dels även den, att torpen i stor utsträckning öfvergivits av sina innehavare och utlagts till skogsmark. Det är just detta sorgliga förhållande, som gjort, att torpkommissionen på sin tid tillsattes. När nu herr Gezelius vill utläsa detta såsom ett uttryck för att allt är bra som det är, då kan jag inte följa honom. Jag anser, att denna fråga är av långt större vikt och betydelse, än kanske de flesta i denna kammare göra. Jag skall då helt och hållet förbigå dels de formellt juridiska synpunkter, som här huvudsakligen framhållits, dels också de sociala synpunkter, som möjligen komma att av andra talare längre fram andragas. Jag skall fästa mig vid en annan synpunkt, nämligen den rent nationalekonomiska.

Nu är det allmänt känt, att arrendegårdar skötas mindre intensivt än de gårdar, som ägas av en självägande befolkning, och såsom ett exakt uttryck därför kan man läsa de siffror, som framgå av den statistik, som för ett par år sedan uppgjordes beträffande kronoegendomarna här i riket. Det visade sig nämligen då, att på de jordegendomar, som utarrenderades av kronan, underhölls minst 20 % mindre antal nötkreatur, hästar och svin per 100 hektar, än på de andra jordbruken, däribland inbegripna även enskilda arrendegårdar. Det är också en allmänt känd sak, att byggnaderna på dessa arrendegårdar äro av sämre beskaffenhet än på de självägande böndernas gårdar. Detta måste ju anses vara ett svårt missförhållande, och det är min fullkomliga övertygelse, att detta missförhållande blir ännu mera framträdande i nuvarande och kommande tider, då priserna på byggnadsmaterialier komma att ställa sig synnerligen höga, vilket alltid måste verka avskräckande på jordägarens byggnadsverksamhet. På grund härav och även av andra anledningar stå vi sålunda framför en allt fortgående avfolkning av dessa mindre lägenheter, och att denna avfolkning redan under den gångna tiden varit mycket stor, ha herr Gezelius' siffror tydligt ådagalagt. Att denna avfolkning kommer att bli ännu mera framträdande, om det får fortfortsara som det nu är, är alldeles säkert.

Jag skall endast fästa mig vid de två sista, i utskottet uttalade önskemålen. Dessa önskemål som jag tycker vara ganska tydliga och långt ifrån av så svävande beskaffenhet, som herr Gezelius ville göra gällande, gå ut på att ålägga jordägaren skyldighet i fråga om nybyggnad och reparationer samt giva arrendatorn rätt till ersättning för odling. Särskilt från det län, som jag representerar, har man en synnerligen sorglig erfarenhet av att byggnaderna på en stor del av bolagens arrendehemman äro synnerligen bristfälliga. Om nu jordägaren, vare sig det nu är en jordbrukare eller ett industri-bolag, skulle genom lagen åläggas att hålla dessa arrendegårdar väl bebyggda, bleve det endast en juridisk skyldighet vad som förut

måste anses hava varit en moralisk. Skulle nu detta hava till följd, att, såsom man påstår, det skulle bliva allt för betungande för jordägaren, står det honom fritt att avyttra egendomen i fråga. Vi veta ju, att sådana styckningar ske för närvarande i mycket stor utsträckning och i regel med ekonomisk vinst för den, som styckar. Skulle sålunda nämnda skyldighet medföra en ökad försäljning av dessa arrendegårdar, vore ju detta inte annat än, såsom också herr Gezelius uttalade, en lycklig utveckling av en rörelse, som staten själf kraftigt understödjer — egnahemslånerörelsen.

Vad slutligen beträffar arrendatorns rätt till uppodling och ersättning därför, är det ju en fråga, som jag tycker just under nuvarande tidsförhållanden böra vara synnerligen aktuell. Nog är det märkvärdigt, att, när vi på alla områden söka skaffa oss odlingsmöjligheter och staten med lån och uppmuntringspremier söker bidraga till uppodling i vårt land, lagstiftningen beträffande arrendegårdar skall vara sådan, att den helt och hållet omöjliggör all nyodling på dessa arrendehemman.

Om vi se efter, hur det är ställt med kronoegendomarna skola vi finna att dessa egendomar i avseende å nyodling ligga betydligt efter enskilda egendomar. Så till exempel äger staten i Malmöhus län 3,1 % av åkerjorden men 8 % av ängsmarken och i Skaraborgs län 3,6 % av åkerjorden och 7,3 % av ängsmarken, och det är väl det allra mest kraftiga bevis på att odlingsarbetet till och med på kronohemman fått stå betydligt efter odlingsarbetet på de enskilda egendomarna. Nu är det icke fråga om att arrendatorn skulle ha rätt att odla sådan mark, som ur ekonomisk synpunkt ej bör odlas, och därför erhålla ersättning. Detta kan icke komma i fråga. Herr Gezelius yttrade, att lagberedningen uttalat, att detta möjligen skulle kunna verka avskräckande för jordägaren att upplåta sin jord på arrende, men detta kan jag inte fatta, ty om endast den ekonomiskt bärkraftiga jorden odlas, måste naturligtvis den ekonomiska förtjänst, som därav blir en följd, komma att i viss mån delas mellan å ena sidan jordägaren och å den andra arrendatorn. Vi hava nu i vårt land inte mindre än 30,000 arrendegårdar med en åkerareal av mellan 2 till 20 hektar och alla dessa gårdar skulle naturligtvis beröras av en sådan lagstiftning som den ifrågavarande. Det är ju inte små områden detta. Jag kan inte annat än upprepa vad som nyss framhölls, att det måste synas för det svenska folket synnerligen egendomligt, att, när man letar ut alla möjliga småbitar i vårt land för att få dem odlade, man samtidigt omöjliggör nyodling för arrendatorerna och inte vill vara med om att giva dem garantier för att de skulle kunna, om de företaga nyodlingar, få en ringa ersättning därför. Man riktar för närvarande till jordägarna i vårt land från alla kretsar och till och med från högsta håll en vädjan, att de skola vara lojala och vinnlägga sig om solidaritet under dessa kritiska tider. Då kan man inte annat än få den uppfattningen, att, om man här avslår utskottets framställning, man ådagalägger en brist på sådan solidaritetskänsla.

Om ävägabringandet av en social arrendelagstiftning.
(Forts.)

Om *ävägabrind-*
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.

(Forts.)

På grund av vad jag anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Greve Hamilton, Alexander: Jag vill blott vända mig mot en uppgift av herr Alexanderson. Han har uppgivit, att bolagen skulle arrondera sina områden på de självägande böndernas bekostnad, och att detta särskilt skulle förekomma inom Västmanlands län. Jag vill säga, att jag tror, att han i den delen misstager sig. Jag skulle tvärtom kunna anföra exempel på flera bruksegendomar, vilka styckats till mindre gårdar. Vad vidare angår det påståendet, som samme talare kom med, eller att bolagen hava landbogårdar huvudsakligen för att därigenom erhålla arbetskraft, så kan jag för min del icke se något orätt däri. Det vore eljest omöjligt för många bolag att driva ett rationellt skogsbruk.

Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Gezelius: Herr talman! Herr Ingeström yttrade angående den av mig anförda statistiken, att jag anført den för att söka styrka, att det är bra som det är. Jag har anført en del statistiska siffror under den reservationen, att de inte finge direkt tillämpas för belysandet av den satsens giltighet, på vilken lagutskottet byggt sitt förslag till ej oväsentlig del, då lagutskottet uppgivit, att redan tidigare självägande jordbruk i stor utsträckning omvandlats till landbondehemman inom stora jordägares ägområden. Den statistik, som stått mig till buds för att närmast belysa denna fråga har givit ett utslag, som jag här har lämnat kammaren upplysningar om. Den statistiken, menar jag, talar inte för trovärdigheten av det av lagutskottet uppställda antagandet. Utan att vilja direkt återopa dessa siffror påvisade jag i det sammanhanget, att enligt samma statistik — all den återopade statistiken härrör sig från perioden 1900—1911 — hade jordtorp och andra lägenheter i statistiska centralbyråns redogörelse i sin årsbok att utvisa en minskning av 17 %. Det är ju alldeles självfallet att dessa siffror inte av mig velat återopas såsom stöd för att det är bra som det är. Om det är bra som det är, den saken hava vi inte att direkt sysselsätta oss med, utan huruvida genom lagstiftningsåtgärder i den av utskottet skisserade riktningen vi kunna hava att förvänta, att det blir bättre, än det är. Det mesta av vad herr Ingeström yttrat, berör spörsmål, om vilka både utskottet och reservanterna äro ense, nämligen att det är en viktig fråga att så långt lagstiftningen förmår allt vad som möjligen kan göras också skall göras för att få det så bra för dessa arrendatorer, som rimligen kan begäras. Men då herr Ingeström sedan talar om vad resultatet av den ena eller den andra ändringen kan väntas komma att bliva, förvånar det mig verkligen, att han gav en så tydlig exposé över oklarheten i det föreliggande skrivelseförslagets motivering. Han framhöll såsom en lycklig påföljd av en tvingande lagbestämelse i fråga om jordägares nybyggnadsskyldighet, att man skulle kunna vänta, att jordägaren komme att i stället för att utarrendera egendomen sälja densamma till en självägare, göra ar-

rendeformen olidlig. När han sedan kom in på spörsmålet om att bereda arrendatorn en ökad frihet till uppodling och ersättning därför, då var hans synpunkt inte den angivna, utan då ansåg han, att ett tvång för jordägaren att lämna ersättning för ett sådant arbete skulle begränsas till de fall, då det gällde för jordägaren ekonomiskt tillfredsställande utförda arbeten.

Beträffande herr Alexandersons yttrande, kan jag inte heller finna, att han håller tråden samman. Han sökte — helt naturligt för övrigt — förklara koordinationen av bolagsarrendatorer med torpare och med dem socialt likställda arrendatorer och förklarade att vad utskottet avsett med den av mig påtalade omvandlingen till landbohemman var, att inom vissa trakter förekomme, att bolag och ävenskilda stora jordägare genom utökning och bortarrendering av sina domäner fått hela den självständiga bondebefolkningen i orten att försvinna. Botar man detta genom att göra *arrendatorerna* i rättsligt avseende mera tryggade? Norrlandslagen har det syftet att söka bevara en självägande bondeklass, detta förslag avser att göra arrendatorns ställning så förmånlig som möjligt med risk att motverka vidmakthållandet och ökandet av den självägande jordbruksbefolkningen. Saken kan förklaras historiskt, om man erinrar sig, att detta betänkande är ett tillstyrkande av motionärens syfte. Ty den, som samvetsgrant genomläst motionen kan se, från vilken utgångspunkt motionären utgår. Hans älsklingsidé är att kringskära äganderätten och så mycket som möjligt i lagstiftningen giva uttryck för äganderättens allt snävare begränsning. Det är hans syfte. Den som följer med motionärens syfte, får göra klart för sig, vilken dera vägen han bör gå i detta hänseende, om han vill motverka den där begränsningen så tillvida, att därigenom frammanas en bättre ställning för och en större anslutning till den självägande jordbrukarklassen, eller om han skall drivas till den konsekvens, som motionären kommit till. Jag föreställer mig att även de flesta, som slutit sig till lagutskottets hemställan, finna motionären allt för långt gående.

Det har sagts, att de tryckta blanketterna skulle vara ett uttryck för en otillfredsställande situation mellan jordägare och landbo. Men jag frågar, om det blir bättre med tryckta blanketter i *lagen* än om man har dylika, lämpade efter olika förhållanden. Riktar man sig mot uniformiteten i förhållandet mellan jordägare och hans samtliga arrendatorer, så bör man kunna göra det med ännu mycket större fog mot tvingande bestämmelser för hela vårt land, oavsett de vitt skilda förutsättningar, under vilka förhållandena skola regleras.

Den förste ärade talaren, som yttrade sig mot mitt inledande anförande, ville konstatera en motsägelse mellan min ståndpunkt i förra delen därav och vad jag yttrade angående skrivelseförslaget betydelse för torpkommissionens förslags behöriga prövning av riksdagen. Men min uppfattning såsom jag hoppas den kom till uttryck i mitt första anförande låter sig mycket väl förena med vad jag sade angående torpfrågans ställning. Jag är icke så inne i detta förslags

(Om ävägubringandet av en social arrendelagstiftning.
(Forts.)

Om ävägabrinn-
gandet av en
social arrend-
lagstiftning.
(Forts.)

vara sig detaljer eller begränsningslämplighet, att jag intager någon bestämd ställning i frågan, och jag utgår från att nämnda kommissions förslag, innan det kommer till riksdagen, i en eller annan del kan förändras, eventuellt utsträckas till större omfattning. Där berörda förhållanden torde mycket väl kunna motivera en lagstiftning, som just skulle avse dessa förhållanden, utan att vilja acceptera den principen att man i vår arrendelagstiftning i gemen skall införa principiellt förändrade bestämmelser och därvid jämställa tvenne i det levande livet så heterogena element som bolagsarrendatorer och torpare. Jag kan måhända våga tillägga, att herr Alexanderson, som, då han riktade sig emot mig, förutsatte att hans intresse för torparna vore livligare än mitt och gav uttryck för en uppfattning, som han antog, att jag icke kunde gilla, dock bör erkänna, att utskottets förslag i viss mån lägger stenar i vägen för kommissionsförslagets fria prövning inom rimlig tid. Det var i detta sammanhang jag sysselsatte mig med det spörsmålet.

Att ett avslag på lagutskottets hemställan skulle vara ett uttryck för bristande samhällssolidaritet är med förlov sagt en fras, som har föga plats i denna debatt. Den avvikande ståndpunkt, för vilken jag och reservanterna här givit uttryck, kräver respekt och erkännande för en lika god samhällssolidaritet som den motsatta. Jag vill icke sticka under stol med min mening. Jag tror, att man vid strävandet att stärka vår självägande bondeklass gör densamma en otjänst genom detta svävande tal om att göra arrendatorernas rättliga ställning bättre. Jag tror vidare, att även om man äger och t. o. m. har fog för den uppfattningen, att i en del av landet en rörelse pågår, som kräver reglering mellan storkapitalet såsom jordägare, gemenligen under bolagsform, och dess arrendatorer, för att rädda bondeklassens självständighet, skall man gå fram en annan väg än att inblanda denna sak på detta lagstiftningsområde. Därtill finnes så mycket mera fog att påminna, som riksdagen ju redan i år får till behandling en Kungl. proposition, som sysselsätter sig med detta lagstiftningsämne.

Herr Alexanderson: Endast ett par korta ord till replik. Den ärade talaren på Västmanlandsbanken ansåg sig kunna konstatera, att numera i Västmanland, långt ifrån att utvecklingen går i riktning av bondejords förvandling till bolagsjord, det snarare är förhållandet, att utvecklingen går i motsatt riktning. Jag vet icke, om förhållandena i den landsändan under de senaste åren kunna giva anledning till en sådan karakteristik av förhållandena, men tager man en längre tidrymd, så är visserligen icke resultatet, att bolagens hemman småningom styckats ut och styckats ut till självägande bondejord, utan det är i stället så, att i mycket stor utsträckning bolagen rundat av sina egendomsområden och tillköpt närliggande, med goda skogsmarker försedda bondehemman.

En företeelse, som visserligen under senare tider med skäl tilldragit sig stor och allmän uppmärksamhet, är den att gamla bolag.

med solida tillgångar, men daliga utdelningar, rätt som det är realisera sina stora jordområden för deras styckning och försäljning i allt mindre och mindre delar till köpare, under vilkas händer skogen hårt hanteras och nästan helt och hållet avrakas. Men så blir det en kretsgång, ty slutligen återköpas de utstyckade skogsområdena, numera beväxta med ungskog, av kapitalstarka bolag, som ha råd att vänta på att skogarna en gång skola förränta sig, och med de återköpta områdena följa jordbruksenklaver, som ligga här och där i skogsmarken. Kretsgången är fullbordad, utan att den utstyckning, som från början ägde rum, har varit av betydelse eller nytta i det avseende, som här är i fråga.

På sistone har ytterligare en utveckling av betydelse tillkommit. De befintliga bruksbolagens stora skogsområden uppslukas av allt större och större sammanslutningar, vilka utföras med emissionsbolagens hjälp. Vad följer härav? Jo, att den ledning, som numera råder över dessa kolossala skogsområden, blir allt mer och mer främmande för svenska jordbrukets och enkannerligen de små arrendatorernas intressen. Denna ledning har sina egna intressen fästa på helt andra håll: på världsmarknaden, på råvaruinköpen och på avsättningen för de artiklar, som det stora industriföretaget försäljer, eller måhända också skötselns av de skogar, som bilda basen för deras ekonomiska verksamhet. Men det intresse, som blir till övers för de små torparna och arrendatorerna, är minimalt, det överlämnas åt några underordnade tjänstemän, vilka icke töras göra något på egen hand, icke hava auktoritet nog och icke äga den framsynthet eller kraft, som behöves för att verkligen främja jordbruket på arrendegårdarna.

Jag tror därför, att utvecklingen allt mer och mer tenderar i sådan riktning, att man måste skaffa ett korrektiv genom samhällets direkta ingripande.

Nu säger talaren på Dalabänken, att man icke kan motverka den utvecklingen, att bondehemmanen komma att köpas av bolagen, genom att göra förändringar på arrendelagstiftningens område. Nej, naturligtvis icke. Men man kan försöka att motverka ett med denna utveckling följande samhällsfarligt ont, genom att den jordbrukande klass, som finnes på denna numera till bolagsjord förvandlade bondejord, förhindras från att bliva en alltför mycket till proletariat nedsjunken klass, så att den, ehuru icke längre självägande, ändå kan bilda en sund och i någon mån treven och burgen jordbrukarestam i landet. Det är ändå ett mål att sträva efter.

Jag vidhåller, herr greve och talman, mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt de yrkanden, som under överläggningen förekommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen

Om acygringandet av en social arrendelagstiftning.

(Forts.)

Om åvägabrin-
gandet av en
social arrende-
lagstiftning.
(Forts.)

sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 67.

Herr statsrådet *Hasselrot* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 110, med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen;

nr 111, med förslag dels till ändrad lydelse av §§ 49 och 53 regeringsformen samt § 2, § 37 mom. 1, § 42, § 43 mom. 2, § 54, § 55 och § 58 riksdagsordningen dels ock till lag angående ändrad lydelse av 5 § i stadgan den 26 maj 1909 om val till riksdagens utskott;

nr 117, med förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 2 § samt 24 kap. 3 § strafflagen; samt

nr 118, med förslag till lag med särskild bestämmelse att tills vidare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent.

Herr vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Om ändring
av bestämmel-
serna angående
häktning m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring av bestämmelserna angående häktning m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 74, hade herr *Lindhagen* hemställt, »att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utan avvaktan på en rättegångsreform taga i övervägande:

1) på vad sätt rättsordningen må i sitt åklagareväsende kunna ingjuta en human anda genom fastställande av vissa åklagareregler

och åklagarnas utbildning i övrigt i erfarenhet, social insikt och medkänsla;

2) huruvida genom lag må kunna stadgas rätt och plikt för åklagare att överklaga domstols utslag, när han anser tilltalad hava vid straffets utmätande fått för högt straff eller domstolen hava tillämpat ett lagrum, som synes honom gå utöver hans yrkande;

3) i vad mån strafflagens bestämmelser om häktning må kunna omarbetas till värnande av den personliga friheten mot missbruk av dessa bestämmelser;

4) på vad sätt den i praxis utan lagbestämmelser av åklagare och polismyndigheter utövade rätten att »anhålla» personer samt förelägga personer att inställa sig till polisförhör må kunna regelbindas genom uttrycklig lag till värnande av den personliga friheten mot missbruk även av dessa befogenheter».

I sammanhang med berörda motion hade lagutskottet till behandling förehåft två till utskottet hänvisade motioner, den ena väckt i första kammaren, nr 85, av herr *Ström* och den andra väckt i andra kammaren, nr 237, av herrar *C. Winberg*, *Magnus Bengtsson*, *J. Björling*, *C. O. Johansson* i Sollefteå, *Ernst Hage*, *K. W. Skareen*, *K. Lundberg*, *Fabian Månsson*, *Thure Widlund* och *Ivar Vennerström*, uti vilka båda motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om förslag att föreläggas nästa riksdag till ändrad, förtydligande och den personliga friheten tryggnad lydelse av strafflagens 19 kapitel § 6.

I utlåtandet hade omförmänts hurusom i en sedermera till lagutskottet ankommen skrivelse herrar *Ström* och *Winberg* tillkännagivit, att de i sistnämnda båda motioner framställda yrkanden, som av misstag kommit att angivas såsom avseende 19 kapitlet § 6 strafflagen, i verkligheten avsågo 19 § 6 momentet i förordningen om strafflagens införande.

Sedan utskottet i förevarande utlåtande erinrat, att 1914 års senare riksdag i en till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse hemställt om utarbetande och framläggande av förslag till lagstiftning i vissa av de syften, som berörts genom nu ifrågakvarande motioner, hade utskottet under återopande härav samt på i övrigt anförda skäl hemställt,

1:o att yrkandet under moment 1) i herr *Lindhagens* motion icke måtte bifallas;

2:o att vad herr *Lindhagen* under moment 2) hemställt ej heller måtte föranleda någon åtgärd;

3:o att herr *Ströms* och herrar *Winbergs* m. fl. motioner samt den under moment 3) i herr *Lindhagens* motion gjorda hemställan icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4:o att yrkandet under moment 4) i herr *Lindhagens* motion icke måtte bifallas.

Reservationer hade avgivits:

a) av herr *Lindhagen*, som anført beträffande punkterna 1:o)

Om ändring
av bestämmel-
serna angående
häktning m. m.
(Forts.)

*Om ändring
av bestämmel-
serna angående
hållning m. m.
(Forts.)*

och 2:o): På de i motionen nr 74 anförda skäl hemställes: att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, i samband med den av riksdagen år 1914 begärda utredning, taga i övervägande jämväl de önskemål, som framförts uti motionens yrkanden under momenter 1) och 2),

b) av herrar *Klefbeck* och *Persson* i Norrköping, som ansett, att utskottets motivering beträffande punkterna 1:o) och 2:o) bort hava viss. i reservationen angiven lydelse.

Herr *Ström*: Da den motion jag väckt till vissa delar sammanfaller med herr *Lindhagens* och i övrigt herr *Lindhagens* motion har punkter, som äro av stor betydelse, men som icke av mig i min motion berörts, skall jag be att få yttra mig i ett sammanhang närmast om herr *Lindhagens* motion och reservation.

De motioner, som här föreligga, syfta till att åstadkomma ett värn för de ofta hotade medborgerliga fri- och rättigheterna, särskilt den personliga friheten, och att söka utplåna den byråkratiska maktfullkomligheten samt fostra tjänstemännen till att skydda rätt och frihet, så att de kunna bliva folkets tjänare i stället för dess herrar.

I första punkten av sin motion har herr *Lindhagen* framhållit, att han önskade, att riksdagen måtte taga i övervägande en rättegångsreform, som skulle gå ut på att i åklagarväsendet kunde ingjutas en human anda genom fastställande av vissa åklagareregler och åklagarnas utbildning i övrigt i erfarenhet, social insikt m. m. Jag tror att motionären här berör en synnerligen viktig sak. Vårt åklagarväsende står i vissa avseenden på en medeltida ståndpunkt. Det skulle kunna anföras en rad talande exempel på huru illa det är beställt med åklagarnas kompetens, humanitet och rättsinne. Jag skall nöja mig med att endast erinra om huru i fjol, när process inlemts mot fredskämparna, vederbörande lämnade å sido att med kraft spana efter en grov förbrytare för att så mycket kraftigare kunna rikta sig mot dessa fredskämpar. En hel rad exempel i övrigt, som sammanhånga med nämnda process, skulle kunna anföras, men jag skall nöja mig med att så här i förbigående hava berört saken. då jag vid ett par föregående tillfällen yttrat mig härom.

Utskottet har avstyrkt den *Lindhagenska* motionens första punkt på den grund, att man anser, att saken skulle kunna ordnas, därest den tillämnade reformen av fögderiförvaltningen genomfördes. Jag tror för min del icke alls, att det kommer att bli någon ändring i humanitär anda och riktning på grund av en rent ekonomisk reform, som fögderiförvaltningens omläggning skulle innebära, eller på grund av övriga formella förhållanden, som därmed sammanhånga. Nej, det vill nog till något annat än en sådan där yttre omorganisation. Det behövs en *inre* förändring, till åskådning, hjärtelag och social kunskap. En sådan skulle man kunna ernå, åtminstone i viss mån, på den väg motionären har föreslagit. Däremot rakt inte genom utskottets anvisningar.

Sedan, i sin andra punkt, har motionären framställt krav på övervägande, huruvida genom lag må kunna stadgas rätt och plikt för åklagare att överklaga domstols utslag, när han anser tilltalad hava vid straffets utmätande fått för högt straff eller domstolen hava tillämnat ett lagrum, som synes honom gå utöver hans yrkande. Jag bekänner, att jag icke är alldeles säker, att man kan vinna något större resultat på denna väg, såvitt man icke vinner det i första punkten omnämnda och sålunda får en annan anda in hos åklagarna. Jag tror nämligen, att en sådan rent formell bestämmelse icke skulle hava stor verkan. Men den kunde ju alltid hava någon verkan, vara en slags erinran om hans humanitära plikt.

*Om ändring
av bestämmel-
serna angående
häktning m. m.*

(Forts.)

Nu säger emellertid utskottet, att enligt den nuvarande rättsordningen åklagare icke synes i varje fall sakna möjlighet att föra talan mot utslag, varigenom den tilltalade blivit dömd utöver vad åklagaren yrkat. Det säger så i det ena stycket, men i det andra säger utskottet: »Att stadga plikt för åklagaren att i den tilltalades intresse föra ändringstalan innebär en utvidgning av åklagarens tjänsteställning med den principiella innebörd, att där emot torde möta allvarliga betänkligheter.» Dessa uttalanden synas något motstridiga och det är icke närmare angivet, vilka dessa principiella betänkligheter äro. Det är mycket möjligt, att dessa betänkligheter äro av stor vikt och betydelse, och jag vill icke förneka, att det skulle kunna tänkas sådana, att man i det avseendet kan bli betänksam. Men det skulle vara intressant att få någon redogörelse för vilka dessa principiella betänkligheter äro.

I sin tredje punkt, som sammanfaller med den motion jag väckt, kräver herr Lindhagen ett övervägande, i vad mån strafflagens bestämmelser om häktning må kunna omarbetas till värnande av den personliga friheten mot missbruk av dessa bestämmelser. Denna sak är synnerligen viktig, men ofantligt försummad. Häktningrätten har tagits i bruk på ett sätt, som faktiskt hotar den personliga friheten. Jag erinrar om att i fjol i andra kammaren av herr Sandler anfördes en statistik i detta hänseende, hämtad ur rättegångsstatistiken, och den var lika upplysande som nedslående. För Stockholm var den alldeles förkrossande, ty man fick den uppfattningen, att i Stockholm var tredje medborgare var mer eller mindre en utstuderad skälm, som måste sättas inom lås och bom. Jag erinrar åter om vad som hände i fjol vid flera tillfällen med fredskämparna och som hänt förut, då häktningar företagits, som sedan visat sig icke vara berättigade. Jag kan vid detta förhållande, och då det gäller en så oerhört viktig medborgarfråga, icke finna mig uti att utskottet bara gjort en erinran om att riksdagen skrivit förut vid ett par tillfällen.

Nu säger utskottet att, enligt vad utskottet inhämtat, riksdagsskrivelsen av år 1914 föranlett, att särskild sakkunnig tillkallats att inom justitiedepartementet biträda med utredning av de genom skrivelsen väckta frågorna, att emellertid denne efter någon tid blev hindrad att taga vidare befattning med utredningen,

Om ändring
av bestämmel-
serna angående
häktning m. m.

(Forts.)

samt att denna därefter uppdragits åt annan sakkunnig, som antages kunna i vår påbörja arbetet. Alltså har det gått så sakt trots flera skrivelser, att man ännu icke kommit någon vart, utan att arbetet är avbrutet, och att möjligheten av dess påbörjande i vår beror på om man kan få någon sakkunnig därtill. Det *antages* kunna påbörjas, men detta antagande är ganska vagt och utgör ju icke någon garanti för vare sig att så kommer att ske eller när denna ytterst viktiga reform kommer att föreläggas riksdagen. Då emellertid icke någon reservant ansett sig i denna del kunna yrka bifall till motionen, därför att riksdagen skrivit så sent som även år 1914, så är det ju utsiktslöst att nu här göra ett yrkande på bifall. Jag vill dock för min del ytterligare understryka vad utskottet framhållit, då det säger: »*Dock vill utskottet uttala önskvärldheten därav, att den förväntade utredningen så snart skc kan mätte varda avvägbragt.*» Jag hoppas, att detta då kommer att ske så snart, som över huvud taget är möjligt och helst genast.

I sitt fjärde yrkande framhåller herr Lindhagen, att det bör tagas i övervägande, på vad sätt den i praxis utan lagbestämmelser av åklagare och polismyndigheter utövade rätten att »anhålla» personer samt förelägga personer att inställa sig till polisförhör må kunna regelbindas genom uttrycklig lag till värnande av den personliga friheten mot missbruk även av dessa befogenheter. Med dessa befogenheter, om det över huvud taget är lagstadgade befogenheter — varom man ju delvis tvistar — sker faktiskt ett oerhört missbruk. Då emellertid icke heller här någon reservation förefinnes, är det väl även beträffande denna punkt utsiktslöst att nu göra något yrkande, vilket jag beklagar.

Nu ha vi emellertid en reservation av herrar Klefbeck och Persson i Norrköping, som ansett, att det borde varit en annan utskottsformulering i fråga om avstyrkandet av punkterna 1) och 2) i herr Lindhagens motion. Det är där en sak, som jag fäst mig vid, som jag föreställer mig nog skulle kunna vara av vikt, om den blott vore möjlig att åstadkomma. Men jag tror, att de ärade reservanterna hava överskattat denna möjlighet. De säga, att den allmänna opinionen, särskilt om den stödjdes av tidningspressen, skulle vara av betydelse i fråga om åklagarväsendets humanisering. Vi hava ju tidningar av alla möjliga färger, och jag vill erinra om att en stor del av den maktägande klassens press, till exempel vid åtalets anställande mot fredskämparna i fjol, rakt icke bidrager till att upplysa åklagarmakten om dess befogenhet, utan snarare verkar i motsatt riktning. Jag tror, att de ärade reservanterna ha överskattat den sakens betydelse.

Jag skall icke gå vidare i dessa frågor. Saken är klar för dem som något vilja. Den reform, som vi här begära, är synnerligen moderat och i hög grad berättigad. Jag vädjar till herrarna att i dag icke helt avslå den.

Jag vill erinra om en viss händelse. Av tidningarna hava vi sett, att i Tyskland dess kansler till preussiska herrehuset, som väl känner den gamla maximen: »non possumus», sagt: ve den

statsman, som icke lyssnar till tidens och folkets röst. Jag misstänker, att när han talade så om sig själv, han också menade: ve det herrehus, som icke lyssnar till tidens och folkets röst. Detta var ju en röst söderifrån. Men österifrån höras ännu våldigare röster just i dessa dagar. I det väldiga Ryssland ha självhärskarmakten och byråkratväldet fallit med väldigtt dån. Huru det kommer att gå med herrehuset, vet man ännu icke. Men varför ha de fallit? Säkert därför att de icke i tid lyssnat till tidens och folkets röst; därför har deras väldet störtat samman.

*Om ändring
av bestämmelserna
angående
häktning m. m.
(Forts.)*

Den segrande revolutionen i Ryssland, som i går störtat tsartronen, har liksom den franska revolutionen 1789, enligt just nu anlant telegram, proklamerat de mänskliga rättigheterna. Det är lärorikt att taga del av detta dokument. En rad av de rättigheter, som nu där proklamerats, hava en viss beröringspunkt med de motioner som vi här hava att behandla, varför jag skall tillåta mig uppläsa revolutionsregeringens manifest. Proklamationens särskilda punkter hava följande lydelse:

»1:o. Allmän och omedelbar amnesti för alla personer, som begått förbrytelser av politisk och religiös natur, däribland terroristiska handlingar, militärrevolter och brott mot jordbrukslagarna;

2:o. Yttrande-, press-, förenings- och församlingsfrihet samt strejkrätt, med utsträckande av dessa rättigheter till militära funktionärer inom de gränser, som de militära och tekniska förhållandena medgiva;

3:o. Avskaffande av alla av sociala, religiösa och nationella grunder betingade inskränkningar;

4:o. Ett omedelbart vidtagande av förberedelser för sammankallande av en konstituerande församling, som, grundande sig på den allmänna rösträtten, skall upprätta en regeringsstyrelse och en konstitution i landet;

5:o. Polisinstitutionens ersättande med en nationalmilis med valda chefer, som äro underordnade självstyrelsens organ;

6:o. De kommunala valens förrättande på den allmänna rösträttens grundval.»

Och allt detta skall genomföras nu omedelbart.

Jag tror, att vi böra i någon mån beakta dessa tidens tecken. Vad nu begäres till skydd och värn för de medborgerliga fri- och rättigheterna i Sverige mot en byråkrati, som förtrampar dem, är ju blott en liten och svag aning av det, som till och med det nyss förtrampade ryska folket synes hava erövat. Jag yrkar bifall till herr Lindhagens reservation.

Greve Spens: Då den föregående talaren yrkat bifall till herr Lindhagens motion i dess båda första punkter, skall jag be att från lagutskottets sida få anföra några ord.

I dessa två punkter avses dels åklagareväsendets socialisering genom vissa åklagareregler, samt åklagarnas utbildning i social insikt m. m. dels ock införande av rätt och plikt för åklagare att överklaga domstols utslag, när han anser tilltalad hava dömts

Om ändring
av bestämmel-
serna angående
häktning m. m.
(Forts.)

strängare än åklagaren avsett. Dessa två punkter i motionen utgöra ett led i motionärens i ett flertal motioner framförda strävan att efter sin åsikt socialisera och humanisera alla samhällets funktioner och funktionärer. Riksdagen har för ett par veckor sedan avlagt en av motionären gjord framställning i fråga om strafflagens och straffrättsdomarnas socialisering, och nu har turen kommit till åklagarmakten. Inom lagutskottet hava beträffande den nu ifrågavarande punkten icke ens de socialdemokratiska ledamöterna, utom motionären, velat biträda hans yrkande, såsom framgår av den andra vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herrar Klefbeck och Persson.

I motionen säges med avseende på första punkten, att över åklagarens uppgift enligt svensk rättsordning vilar ett utpräglat kynne av brutalitet, och för att avhjälpa detta föreslår motionären, att vissa åklagareregler borde fastslås i konstitutionen eller åtminstone i allmän lag samt återgivnas i instruktioner för åklagaremyndigheterna ävensom ytterligare inskräpas genom utbildningskurser för yrket. Jag vill nu nedlägga en bestämd protest mot den beskyllning för brutalitet och inhumanitet, som sålunda gjorts mot en hel tjänstemannakår. De svenska åklagarna äro i stort sett en aktingsvärd och god tjänstemaannakår och förtjäna icke en sådan tillvitelse, som här skett. Många exempel skulle kunna anföras på att åklagaren åberopat förmildrande omständigheter och påyrkat det minsta möjliga straff. Det är visst icke, såsom herr Lindhagen påstår, det vanliga eller regel, att åklagaren å den tilltalade yrkar det strängaste straff, som strafflagen förmår. Att däremot åklagarna behöva större utbildning och insikter, än de nu i allmänhet hava, särskilt på landsbygden, det är obestridligt. En sådan utbildning torde i viss mån kunna erhållas genom bestämmelser i samband med fögderiförvaltningens ordnande, varom kungl. proposition ju väntas till denna riksdag. Frågan om åklagarmaktens utbildning och befogenhet sammanhänger även med frågan om häktningsinstitutets ordnande, varom riksdagen skrev till Kungl. Maj:t senast 1914, och torde nog icke fullständigt kunna lösas annat än i sammanhang med en ny allmän rättegångsordning i brottmål, varpå arbete pågår.

Då herr Ström nyss yttrat, att åklagarmakten står på en medeltida ståndpunkt, måste jag beteckna även detta såsom ett otillbörligt yttrande.

Att såsom i motionens andra punkt föreslås stadga rätt och plikt för åklagaren att i den tilltalades intresse föra ändringstalan mot domstols utslag möter, såsom utskottet framhållit, principiella betänkligheter. Herr Ström undrade, vad det kunde vara för principiella betänkligheter. Jo, naturligtvis, att åklagaren då skulle få en dubbelställning och så att säga komma att tjäna två herrar. Att åklagaren skulle tvingas därtill, måste ju anses olämpligt. Då utskottet säger, att enligt nuvarande rättegångsordning åklagare icke synes i varie fall sakna möjlighet att föra talan mot utslag, varigenom den tilltalade blivit dömd utöver vad åklagaren yrkat,

har utskottet därmed avsett, att om domstol ansett, att en helt annan brottsart föreläge och dömt den tilltalade därför, åklagaren torde hava rätt att gå till högre rätt.

Slutligen skall jag även säga, att det icke synes vara någon tilltalande utväg att såsom ett verksamt medel för höjande av åklagarmakten anvisa den allmänna opinionens bearbetande genom tidningspressen. Därom är jag ense med herr Ström.

På grund av vad jag anfördt ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Klefbeck: Då den av mig och herr Persson avgivna reservationen angripits från två håll, måste jag svara ett par ord.

Det gjordes en ganska skarp anmärkning av den föregående ärade talaren emot ett uttryck av motionären, då han talar om åklagaremaktens »brutalitet». Det kan väl hända, att motionären, som i allmänhet talar fritt ur hjärtat, har uttryckt sig på ett sätt, som kan stöta de kamrater här i kammaren för huvudet, som äro vana att väga sina ord cum grano salis. Men jag tror egentligen icke, att han velat kasta ut en anklagelse mot denna kår; han har endast velat framhålla, att för en åklagare, som vill så samvetsgrant som möjligt utföra sitt uppdrag, det ligger nära till hands att försöka, om jag så får säga, att på allt sätt komma åt den anklagade och få honom fälld för det brott, som åklagaren naturligtvis anser honom skyldig till. Detta kan då för den, som har en annan uppfattning om en viss brottsling, en uppfattning, som till och med kan gå ut på att personen i fråga rakt intet ont gjort, te sig såsom en mycket stor brutalitet från åklagarens sida.

Min medreservant och jag önska, att något borde göras för att mildra en allt för stark iver från åklagarens sida gent emot vissa brottslingar; och vi mena, att det skulle vara ett verksamt medel för detta önskemåls vinnande, om tidningspressen mera allmänt ville behjerta den stora fråga, som här är före. Jag är icke blind för att detta krav gentemot tidningspressen är mycket högt, och för min del får jag säga, att det sätt, varpå särskilt vissa höger-tidningar vid tiden för de s. k. förräderiprocesserna yttrade sig, snarare var ägnat att hetsa upp åklagaren än att på något sätt giva honom en mildare syn på förhållandena. Men man borde väl kunna även från den s. k. samhällsbevarande pressens sida vänta, att sans och förstånd skola göra sig gällande i sådana ämnen, som jag nu berört; och om så sker, tror jag, att sådana påtryckningar från pressens sida skola verka i den riktning, som motionären önskat.

Emellertid hava vi icke ansett oss kunna yrka bifall till motionärens framställning, framför allt emedan det, som är själva huvudpunkten, det, som står under tredje och fjärde momenten, redan är föremål för prövning genom av Kungl. Maj:t särskilt utsedde sakkunnige, och det förefaller oss litet egendomligt att bedja Kungl. Maj:t att göra en sak, som han redan håller på med, även om det nu påbegynta arbetet av särskild anledning låtit vänta på sig längre tid, än vi önskat. Vi ansågo oss så mycket mindre

*Om ändring
av bestämmel-
serna angående
häktning m. m.*
(Forts.)

Om ändring av bestämmelserna angående häktning m. m.

kunna yrka bifall till motionärens framställning, som utskottet i sin helhet uttalat sin förhoppning om, att detta påbegynta arbete med det snaraste skall leda till något resultat.

(Forts.)

Jag ber herr talman, egentligen om ursäkt för att jag yttrat mig när man diskuterar motiv för avslag. Jag har icke något yrkande att göra.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu föredragna utlåtande vore yrkat, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Ström*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i fråga om punkterna 1 och 2, som avsåges i herr Lindhagens vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående meddelandet av viss föreskrift i fråga om krigsmans befordran eller transport till beställning å stat, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

frågasatt utredning rörande statens övertagande av vissa naturrikedomar m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning rörande statens övertagande av vissa naturrikedomar, industrier, kommunikationsmedel m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 13, hade herr *Ström* m. fl. hemställt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning (i vad mån och) på vad sätt staten skulle genom övertagande av vissa naturrikedomar, industrier, kommunikationsmedel och enskilda banker kunna utvidga och utveckla den produktiva statsdriften samt därigenom tillföra dels statskassan ökade inkomster, dels tillvarata andra samhällets ekonomiska och sociala intressen, dels ock slutligen skapa ökad trygghet för landets befolkning i ekonomiskt och socialt hänseende.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits

dels av herr *von Koch*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss angiven lydelse,

dels ock av herr *Ström*, som yrkat bifall till motionen.

Herr Ström: Med denna motion har jag för min del haft ett trefaldigt syfte. Först och främst har jag, utan att ingå på teoretiska härklyverier, vilket jag på förhand visste, att denna kammare icke skulle i minsta mån sentera, velat bringa den stora fråga om socialisering av vissa naturrikedomar, industrier m. m. fram även för riksdagen. Ty enligt min uppfattning bör det parti, som har dessa frågor på sitt politiska dagsprogram, även framföra dem till dryftning och om möjligt till förverkligande i folkrepresentationen. Annars blir detta program lätteligen blott ett skådebröd eller en valkrok med fett bete, vilket man sätter ut vid valen, sedan få valmännen, folket vänta, och de längta förgäves att få se programmet åtminstone till viss del framfört eller i alla fall frågan väckt till någon debatt, så att den icke blott ligger i någon gömma och endast framföres till luftning vart tredje år vid valen. Jag har för min del gjort ett litet anspråkslöst försök att föra denna sak fram till debatt för att i någon mån kunna få den på väg att aktualiseras i den förhandenvarande politiken, liksom den faktiskt länge varit aktuell i folkets sinnen och förhoppningar. Det är, enligt min uppfattning, endast genom att få dessa frågor aktualiserade, som det är möjligt att bringa dem ett steg närmare utförandet. Jag vet mycket väl, att det kommer att taga mycket lång tid, men någon gång måste början göras, och att dessa frågor måste lösas på något tillfredsställande sätt, synes mig för var dag bliva allt mera klart.

Jag vill, för att icke bliva allt för lång nu då tiden är framskriden, blott nämna en sak, som är av alldeles oerhörd betydelse, nämligen de monopoliserade och förtrustade industrierna, i vilka trust- och kartellherrar faktiskt tillvällat sig en alldeles oerhörd makt gent emot samhället och så kunna driva sin ekonomiska politik, att den går direkt emot samhällets vitalaste intressen, som väl av folkrepresentationen böra tillvaratagas så långt möjligt är. Jag har alldeles nyss fått till mig utdelat ett betänkande från andra kammaren, som berör en motion om viss hemställan till de trustsakkunnige. I detta säger andra kammarens fjärde tillfälliga utskott: »Det synes utskottet vara uppenbart, att statsmakterna icke kunna lämna den pågående förtrustningen att utveckla sig helt och hållet på egen hand. Sker detta, kommer ett sedermera måhända oavvisligt ingripande möjligen för sent eller vid en tidpunkt, då betydande svårigheter möta, och då en eventuellt nödvändig ekonomisk uppgörelse blir för staten väsentligt mera ofördelaktig än den kunde hava blivit, om trustväsendet på ett tidigare stadium i nödvändig utsträckning ställts under statlig uppsikt.» Detta är alldeles säkert en mycket stor sannig; man måste se till, att dessa ekonomiska sammanslutningars stora maktbefogenhet kringskäres, och att dessa stora samhällsliga värden, som redan äro ekonomiskt organiserade, föras över i samhällets egen hand och ställas under samhällets ledning.

Mitt andra motiv för motionen var, att världskriget i fråga om den privatkapitalistiska företagareandan och den obegränsade ekonomiska friheten, som nyss ansågos av sådan betydelse för samhällslivet och folkens välfärd, att världskriget, säger jag, faktiskt har

Ifrågasatt utredning rörande de statens overtagande av vissa naturrikedomar m. m.
(Forts.)

Ifrågasatt utredning rörande statsens övertagande av vissa naturrikedomar m. m.
(Forts.)

för alla klarlagt, att denna ekonomiska åskådning gjort bankrutt, Det visar sig icke blott i de krigförande länderna, utan även i stor utsträckning inom de neutrala. Under krigets tryck har man måst lämna allt detta å sido för att genom samhällets ingripande rädda staten från inre och yttre sammanstörtande. Här har faktiskt det privata initiativet spelat ut sin roll. För övrigt har det redan gjort det, i och med det att en trust slagit ut den ekonomiska konkurrensen på en viss marknad, på ett visst område, och sålunda utan samhällets ingripande drivit undan denna fria konkurrens, som ansetts nödvändig, för att det ekonomiska livet skulle kunna utvecklas. Den sociala organisationen och den samhälleliga driften och kontrollen ha under kriget fått ersätta den fria konkurrensen och den ekonomiska anarkien, som förut i huvudsak varit på vissa områden rådande, med det undantag, som jag redan berört, i fråga om ekonomiska sammanslutningar och trustbildningar. Nu synes det mig, att dessa lärdomar, som världskriget skapat, icke böra lämnas alldeles obeaktade utan att man bör, så långt som möjligt, söka taga vara på de nyvunna erfarenheterna och göra sig dem till godo. Detta var det andra skälet.

Det tredje skälet har varit, att just nu tiden vore synnerligen manande att tillvarata de samhälleliga intressena. Det har visat sig i andra länder, att staterna och samhällena för att kunna rädda sig, måste tillvarata i allt större och större utsträckning de samhälleliga intressena. Jag vill även erinra om staternas växande skuldbörda, varom jag utförligt ordat i min motion. Vi ha ju mycket stora utgifter, som förestå även hos oss, och jag undrar, om alla ännu ha gjort klart för sig, varifrån vi skola taga alla de pengar, som behövas och komma att behövas under den närmaste framtiden.

Nu har emellertid utskottet avstyrkt motionen, och det har anfört vissa skäl. Jag skall uppta några stycken till en kortare granskning.

Utskottet säger: »Motionärerna antaga, att denna statssocialistiska utveckling skall fortfa ra även efter fredsslutet och komma att bliva normgivande för framtiden.» Ja, det är vår uppfattning, att detta kommer att i viss utsträckning bliva fallet, särskilt i de krigförande staterna, och det kommer alldeles visst att lända dessa stater till en mycket stor nytta. Jag kan då icke finna, varför vi i ett neutralt land, därför att vi sluppit genomgå krigets tryck och själva göra de erfarenheter som vunnits i andra länder, icke skulle frivilligt tillägna oss dessa erfarenheter.

Så säger utskottet vidare:

»Dessa s. k. statssocialistiska åtgärder, i vilka motionärerna finna en viss likhet med socialistiska statsideal, äro egenligen ingenting nytt för vår tid. De ha i olika former måst anlitas mången gång förut under ~~staters~~ nödläge och krigiska förvecklingar. Och lagstiftningen har även förutsett deras nödvändighet i tider, då en stat måste till det yttersta anstränga sina krafter samt lita uteslutande till egen produktion och egna tillgångar för livets nödortf» — här kommer det märkvärdiga — »och då enskildas intressen följaktligen måste i

alldeles särskild grad offras för det allmännas bästa.» Ja det är nog riktigt, att dessa i viss mån statssocialistiska åtgärder ej äro något nytt, i viss betydelse, för vår tid, men i den utsträckning, som nu förekommer, vet jag icke, att de förekommit förut. Dock, det var icke egentligen det jag ville fästa mig vid, utan vid den sista delen av denna sats. Utskottet säger, att just under denna svåra tid enskildas intressen måste vika för det allmännas bästa. Men varför skall det icke *alltid* vara så? Jag kan icke finna annat, än att det allmännas bästa alltid bör ha företräde framför den enskildes intressen.

Frågasatt utredning rörande statens övertagande av vissa naturrikedomar m. m.
(Forts.)

Vidare säger utskottet:

»Under pågående världskrig hava däri invecklade stater, för att kunna säkerställa sina krigsförråd, av den hårda nödvändigheten tvungits att tillsvidare övertaga och omdana en mängd industrier för forcerad tillverkning av ammunition och andra krigsförnödenheter utan hänsyn till de ekonomiska grundvillkoren för en produktion under fredstid.»

Nu gäller det ju visst icke blott ammunition och krigsförnödenheter, utan även bränsle, födoämnen, kläder m. m. i viss utsträckning och detta icke blott för soldaterna, utan även för civilbefolkningen.

Om nu denna sociala och denna ekonomiska organisation har slagit väl ut i åtminstone flera hänseenden under kriget, varför skulle man icke kunna överflytta den till fredstid, så långt detta är möjligt? Under denna fredstids betingelser skulle den samhälleliga organisationen, kontrollen och ledningen kunna komma än mera till sin rätt, väl icke för att hålla ut i ett krig, men för att motverka fattigdomen och den sociala nöden, för att kunna införa i landet en sådan ordning, att medborgarna finge större ekonomisk trygghet. Varför skulle vi kasta bort dessa erfarenheter? Detta synes mig icke vara riktigt.

Sedan säger utskottet: »Det svåra problemet att möta de betydligt stegrade finansiella krav, som efter kriget komma att ställas på staterna, löses ingalunda genom statens övertagande av produktionsmedel, naturtillgångar och näringar. En sådan statssocialisering skulle, enligt vad gjorda försök i denna riktning visat, leda till minskad produktionsavkastning och därmed till minskning i nu inflytande statsinkomster, vilka staten huvudsakligen på skatteväg tillförsäkrar sig.» Nu vet jag icke, om man kan påstå något sådant. Jag tror, att i många länder det finnes synnerligen lyckliga erfarenheter på dessa områden. Även om man icke kan bestrida, att på vissa enstaka håll det slagit fel, beroende på en alltför byråkratisk skötsel av vissa allmänna verk och inrättningar eller på de ledandes rena avoghet mot samhällelig drift. Även om man medger, att sådana svårigheter finnas att övervinna, tänk på vilken skada som med den nuvarande ordningen åstadkommits och åstadkommes. Tänk blott på det ohejdade jobberi, som driver upp prisen alldeles oerhört och skapar och samlar hos några få väldiga förmögenheter, men utarmar de stora massorna! När kammaren behandlade min motion

Ifrågasatt utredning rörande statens övertagande av vissa naturrikedomar m. m.

(Forts.)

om anskaffande av en statens handelsflotta, hade jag tillfälle att giva några siffror. Nu kunde jag fortsätta att från många områden lämna siffror på oerhört uppdyrkade priser. Priser, som konsumenterna, som massorna få betala med ränta. Men det skulle taga för lång tid att här gå in i detalj.

Vidare är ju här endast fråga om en allmän utredning.

Så säger utskottet: »Industriella företag i allmänhet erfordra för ekonomisk framgång i konkurrensen affärsmässig drift, rörelsefrihet och ständig anpassningsförmåga med hänsyn till nya rön och uppfinningar.» Och utskottet slutar i detta sammanhang med att säga: »Den uppblomstring av vår industri och övriga näringar, som de senaste årtiondena bevittnat, skulle i saknad av enskild företagsamhet, intresse och energi efter hand tyna bort under statens tunga, byråkratiska ledning och arbetsmetoder.» Nu är det nog så, att utskottet har rätt i det hänseendet, att på många områden en viss byråkrati förefinnes. Men det finns från den kommunala och statliga driften också exempel, som visa något helt annat. Jag skall endast peka på ett enda fall. Jag skall peka på gas- och elektricitetsdriften i Stockholm, som skötes efter affärsmässiga principer. Nu går jag naturligtvis icke in på, i vad mån vi socialister kunna vara nöjda med dess skötsel ur andra synpunkter. Jag tar det endast som argument mot påståendet att det ovillkorligen skulle vara förenat med en byråkratisk ledning, om samhället övertog en del industrier och andra företag. Det behöver icke vara så. Utskottet måste ju ock erkänna, att det är på många områden, som samhällsdriften lämpar sig. Det säger: »Det saknas emellertid ej områden, där statens verksamhet hittills med fördel gjort sig gällande, och där denna kan och bör allt mer vidgas och förstärkas.» Ja, det är ju ändå ett erkännande, som är värt att ta fasta på, och jag förstår icke, varför man icke skulle vara med om en utredning för att se till, på vilka *andra* områden detta också skulle kunna vinnas. Utskottet säger, att detta visserligen är något helt annat än statssocialisering av hela vårt näringsliv. Ja, det vill jag medgiva, men det, som det nu är fråga om att utreda, är både huruvida och på vad sätt och i vilket tempo det hela skulle kunna tänkas försiggå.

Utskottet säger också: »Det finnes och bör finnas tillräckligt utrymme såväl för staten som för de enskilda att arbeta för utvecklingen av vårt näringsliv.» Ja, men, enligt mitt förmenande har staten varit satt i andra rummet och den enskilde i första rummet, under det att det borde vara motsatsen. Emellertid pekar utskottet på, och det vill jag också nu taga fasta på, en hel del, som staten verkligen kan göra, och jag vill hoppas, att detta utskottets påpekande på sina håll skall ha en viss åsyftad effekt. Det säger, att ett fortsatt utbyggande av våra vattenfall utgör ett lämpligt föremål för såväl statens som kommuners och enskildas företagsamhet. Det pekar på våra malmfält och på den statliga skogsdriftens utveckling, och slutligen pekar det på tillvaratagandet av våra torvmossor och säger: »Staten har sålunda redan stora mål för sin produktiva verksamhet, vilken utan tvivel skulle förlora på att splittras åt en

mängd håll, där den tydligen icke med utsikt till framgång skulle kunna bedrivas.» Men det vet man ju icke. Det är endast ett påstående utan bevis. Man kan icke veta, om det är sant, innan man gjort ens en utredning.

Då det föreligger en särskild motion, som väl sedermera kommer till behandling rörande de enskilda järnvägarnas socialisering, skall jag förbigå detta denna gång och sluta med att säga, att de tider säkert skola komma, då samhället på ett helt annat sätt än nu får söka tillgodogöra sig de företag, som nu ligga i enskildas händer. Det är klart, att så länge ej socialdemokratien sitter inne med samhällsmakten, denna samhällets ekonomiska verksamhet, icke kan bli så lagd, som vi socialdemokrater skulle i allo önska. Socialismens samhälle kommer först med arbetarklassens övertagande av hela samhällsmakten. Men innan vi äro där, måste vi likväl sträva efter att tillvarataga samhällets intressen. Vi alla äro ju satta att här värna om samhällets intressen. Ty herrarna förneka ju alltid, att vi tillvarataga här edra egna ekonomiska klassintressen. Låt oss då sluta upp kring det allmännas bästa, kring samhället och dess intressen!

ifrågasatt utredning rörande statens övertagande av vissa naturrikedomar
n. m.

(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för statens ämbets- och tjänstemän att underteckna ämbets- och tjänstehandlingar med tydlig namnunderskrift, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 17, angående ifrågasatt utredning om beredande av pension åt den hos skogsvårdsstyrelserna anställda personal.

Om beredande av pension åt skogsvårdsstyrelsernas personal.

I två likalydande motioner, väckta den ena (nr 3) inom första kammaren av herr *Fahlén* jämte fyra andra av kammarens ledamöter och den andra (nr 35) inom andra kammaren av herr *Tamm*. hade hemställts, att riksdagen behagade i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, om och i vilken mån genom statens medverkan pension skulle kunna beredas den hos skogsvårdsstyrelserna i riket anställda personal samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föränleda.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande med hänsyn till vissa åberopade förhållanden hemställt, att förenämnda motioner I: 3 och II: 35 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föränleda.

Reservationer hade avgivits av, utom annan:

a) herr *Neiglick*, som av anförda orsaker ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen,

Om beredande
av pension åt
skogsvårds-
styrelsernas
personal.

(Forts.)

b) herrar *Hedenstierna, Gustafsson och Roos*, vilka instämt med herr Neiglick.

Herr Neiglick: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde ha inhämtat, hemställa motionärerna, att riksdagen behagade i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, om och i vilken mån genom statens medverkan pension må kunna beredas den hos skogsvårdsstyrelserna i riket anställda personalen. Man skulle ju möjligen av denna formulering få den uppfattningen, att här föreligger en fråga, som ställer stora krav på statens kassa och som därför borde väcka en viss betänksamhet, då det gäller att avlåta en skrivelse i saken utan en föregående grundlig prövning och utredning. Så är emellertid ingalunda förhållandet. Enligt skogsvårdsstyrelsernas beslut bekostas pensioneringen av befattningshavarna med bidrag från skogsvårdsstyrelserna av omhändertagna medel. Men varje skogsvårdsstyrelse får nu för sig själv ta saken om hand. Man saknar ett centralt organ, som ombesörjer det hela, och det är det, som man vill ha, om jag fattat motionärerna rätt. Vad är då naturligare, än att detta, som nu är ett önskemål, lämnas till utredning av de sakkunniga, som Kungl. Maj:t tillsatt för centralisering av vissa pensionanstalter? Dessa sakkunniga ha också, enligt vad man under hand inhämtat, intet emot att verkställa denna utredning. Utskottet och reservanterna överensstamma också i önskemålet, att en sådan utredning må komma till stånd. Ja, utskottet och reservanterna synas mig i sak vara fullt eniga, och det borde därför icke vara mycket att tvista om.

Det är heller icke i sak, utan i form, som utskottet och reservanterna gå i sår. Utskottet förmenar nämligen, att den begärda utredningen bör kunna ske utan någon skrivelse från riksdagen, och hemställer därför om avslag på motionen. Jag vill då säga, att det naturligtvis är tänkbart, att man på en annan väg utan riksdagens medverkan kan få fram denna utredning. Man skulle kunna tänka sig, att t. ex. ombud för dessa skogsvårdsstyrelser i riket, en 20 stycken, sammanträdde i Stockholm, konstituerade sig och ginge in till Kungl. Maj:t med en framställning. Men vad skulle det tjäna till? Varför kan man icke sätta i gång en något likartad apparat, då frågan redan är väckt i riksdagen, och få den fram på en säker och framkomlig väg? Det är ingenting i och för sig ovanligt, att man skriver till Kungl. Maj:t. Säkerligen har riksdagen avlåtit skrivelser av långt mindre betydelse än den, som nu är ifrågasatt.

Med hänsyn till frågans verkligt betydelsefulla innebörd och då det synes mig, att rena smak- eller etikettsfrågor icke böra få hindra dess framgång, ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionärens förslag.

Herr Hallin: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag har tillhört bankoutskottets majoritet i denna fråga, ber jag att få yttra några ord.

Denna fråga ligger ju så, att skogsvårdsstyrelsernas personal

redan för något är sedan genom inträdande i pensionsförhållanden inom varje skogsvårdsstyrelse tillförsäkrats pension. Nu vill man i den motion, som här är väckt, att man skulle ordna det så, att det bleve en centralisering av detta pensionsväsende. Inom utskottet har det icke varit någon opposition i sak mot denna fråga. Utskottets motivering understryker ju också detta. Utskottet ställer sig synnerligen välvilligt till frågan, men man har funnit, att formen av en riksdagskrivelse för dess lösning är fullkomligt *onödig*, då målet, som är en utredning, kan vinnas genom en i vanlig ordning gjord framställning till Kungl. Maj:t. Det finnes, så vitt jag kan se, icke minsta tvivel om, att icke en sådan hänvändelse skulle resultera i en utredning i det avseende den föregående ärade talaren omnämnde. Av utskottets utlåtande framgår ju, att en mängd sådana framställningar förut gjorts och vunnit beaktande. I intet enda fall av dessa har vägen genom riksdagen blivit anlitad. Det är verkligen svårt att förstå, varför man i detta fall skulle behöva göra det. Personligen har jag dessutom funnit den kortfattade motionen så oklar med avseende på sin motivering, att även om andra skäl fattats, den omständigheten för mig varit tillräcklig för att anse, att motionen icke skulle kunna läggas till grund för en riksdagskrivelse. Emellertid behöver ju detta skäl knappast anföras, då jag anser, att utskottet ändå haft fullt tydliga och klara och goda skäl för den ståndpunkt, utskottet intagit till denna sak.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fahlén: Herr greve och talman! Ja, nu bekräftade den föregående ärade talaren, vad utskottet också säger, att någon särskild åtgärd från riksdagens sida icke är erforderlig för att nå det önskemål, som motionärerna uttalat i motionerna. Jag kan icke underlåta att med anledning därav be att få rikta en vördsam fråga till bankoutskottets majoritet: hur vet bankoutskottet det? Har bankoutskottet förvissat sig om, att detta uttalande verkligen är riktigt? Jag är icke så övertygad, att det är så lätt att gå den väg, som utskottet anvisat, för att vinna vad man eftersträvar, ty läser jag den skrivelse, som riksdagen på sin tid avlät till Kungl. Maj:t i ett i viss mån liknande ärende, så kan jag icke därav finna, att denna fråga är av beskaffenhet att rymmas inom denna riksdagskrivelse.

För övrigt vill jag fästa uppmärksamheten på, att det är riksdagen, som stiftat dessa tre lagar rörande värden av enskilda skogar, nämligen lagen om enskilda skogar, förordningen om skogsvårdsavgifter och förordningen om skogsvårdsstyrelser. Och det råder icke full klarhet, huruvida skogsvårdsstyrelserna över huvud taget med den avfattning, som den sista av mig nämnda författningen nu har, äga rätt att använda skogsvårdsmedel för pensioneringen. Det har också yppat sig tvivelsmål i detta hänseende. En skogsvårdsstyrelse har nämligen begärt ändring i sitt reglemente, för att få en sådan rättighet bekräftad. Denna fråga har nu legat under vederbörandes avgörande i mer än ett år och varit

Om beredande av pension åt skogsvårdsstyrelsernas personal.
(Forts.)

Om beredande
av pension åt
skogsvårds-
styrelsernas
personal.
(Forts.)

remitterad till bland andra vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande, som verkligen uttalat principiella tvivelsmål, huruvida framställningen borde bifallas eller ej. Därför måste också den pensionering, som hittills skett av personalen, göras villkorlig och beroende av Kungl. Maj:ts bifall till den reglementsändring, som nu är begärd. Det är alltså mycket möjligt, att med ifrågasvarande spörsmål kan komma att sammanhånga frågan om behovet av att åstadkomma vissa ändringar i förordningen om skogsvårdsstyrelser. Jag tilltror mig ej att avgöra, huruvida denna uppfattning är riktig, men det finnes möjlighet till tvivelsmål, och då måtte väl detta vara en fråga, som i eminentaste grad bör ankomma på riksdagen. Och när frågan nu är förd inför riksdagen och motionärernas framställning är så kraftigt understödd av utskottet, så förefaller det väl underligt, om man ej då skulle kunna taga steget fullt ut och, som man säger, sätta frågan och svaret i samma kassu i stället för att på grund av denna motivering komma till ett avslag.

För övrigt: då man säger, att denna sak lättast ordnas genom ansökan hos Kungl. Maj:t, så vill jag ytterligare rikta en fråga till utskottet: vem skall göra den framställningen? Det finnes 23 skogsvårdsstyrelser. Skall en göra framställning även för de andra 22? Eller skola de alla göra hemställan var för sig? Eller skola de samtliga sammankomma för att göra den gemensamt? Pensioneringen, sådan den nu är ordnad, är icke lika inom alla skogsvårdsstyrelser. Jag är ej övertygad om att alla skogsvårdsstyrelser ännu börjat tillämpa det förslag, som skogsvårdsstyrelsernas kommitterade på sin tid avgåvo, och som antogs av skogsvårdsstyrelsernas majoritet vid ett möte dem emellan. Men vad jag tror mig veta är, att olika system äro tillämpade. Den ene tycker om sitt system, den andre om sitt. Jag tror, att så är förhållandet med Gävleborgs län, där man tillämpar ett helt annat system än inom de andra skogsvårdsstyrelserna. Att bringa reda och ordning i allt detta, om man skulle anse det vara ett önskvärt ändamål, att skogsvårdsstyrelsernas personal få ordnade pensionsförhållanden, det bör väl ej vara främmande för riksdagen, som själv tillskapat dessa befattningar och själv stiftat de lagar, som härvidlag skola efterlevas.

Så sade den föregående ärade talaren, att motionen var oklar. Ja, det har jag hört sägas också förut från utskottets sida. För mig har det dock varit alldeles omöjligt att få veta, i vad hänseende den är oklar. Det har sagts från något håll — jag vet ej, om med rätta — att det är oklart, vad som menas med vad kommitterade säga på femte raden från slutet på första sidan i utlåtandet. Det förefaller mig, som om utskottet här skulle ha sammanblandat kommitterade och sakkunnige och trott, att dessa ord kunnat tjäna som uttryck för samma sak, men jag tror, att det är en liten skillnad mellan sakkunnige och kommitterade, åtminstone formell. Om det är på den punkten oklarhet rått, torde densamma nu vara undanröjd. Jag trodde för övrigt, att ledamöterna av

riksdagens ordinarie utskott skulle vara så väl förtrogna med förhållandena rörande värden av enskilda skogar och vad därmed sammanhänger, så att någon närmare exposé ej skulle vara erforderlig. Då motionärerna särskilt trodde, att det skulle räknas dem till beröm, att i dessa bistra tider icke onödigt belasta riksdagstrycket, så beslöto de sig att giva motionen denna kortfattade motivering, och då jag för övrigt ej kan förstå, var någon oklarhet ligger, en uppfattning som många dela med mig, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

*Om beredande
av pension åt
skogsvårds-
styrelsernas
personal.*

(Forts.)

Herr Ekman, Johan Emilson: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren har gjort sig mycket besvär för att övertyga kammaren om att det är önskvärt, att skogsvårdsstyrelsernas pensionsfråga får underkastas granskning i den kommitté, som nu sitter. Det är ju åtminstone inom utskottet ingen, som på minsta sätt bestritt detta. Men enligt min mening ligger reservanternas misstag däri, att de säga, att det måste anses vara ovisst, huruvida den föreliggande frågan kan bringas till utredning av de sakkunnige utan en skrivelse från riksdagen. Detta anser jag för min del vara ett misstag. Det har väl ingen människa hört talas om, att icke en fråga kan hänskjutas till en kommitté, som redan sitter för liknande frågor lösande, utan att den först skall underställas riksdagen. Jag är övertygad om, att vilken som helst av skogsvårdsstyrelserna som vänder sig till vederbörande minister och säger: kan ej den kommitté, som nu sitter för utredning av pensionsfrågor avseende tjänstemän, som ej äro utslutande statstjänstemän, få taga hand även om skogsvårdsstyrelsepersonalens pensioneringsfråga? säkerligen intet mostånd möter.

Nu kan ju sägas, och det har sagts av den ärade motionären: det är ju visserligen sant, att detta kunde ordnas ändå, men nu har det kommit till riksdagen. Det har väckts motioner, som skickats till utskottet, och utskottet har avgivit sitt utlåtande och skickat det till kamrarna, och då kan man ju taga steget fullt ut. Ja, så kan man ju säga, men om man ej anser, att detta är den rätta vägen, så bör man väl säga ifrån detta. Därmed kan förekommas, att andra liknande frågor, som kommit upp på samma sätt, icke behöva gå till riksdagen, utan riksdagen sålunda kan besparas ganska mycket besvär. Jag vill erinra kammaren om att det står på sid. 5 i bankoutskottets betänkande: »Under år 1916 hava vidare de sakkunniga fått emottaga remisser i följande ärenden: rätt för läkare vid tuberkulossjukhus att inträda i lasarettsläkarnas pensionskassa, stadsläkarnas pensionering, nytt reglemente för pensionsinrättningen för änkor och barn efter ämbets- och tjänstemän vid Lunds universitet» etc. Dessa frågor ha, enligt vad jag har mig bekant, icke gått genom riksdagen eller föranletts av någon riksdagens skrivelse, och då borde det väl detta ej vara mera av nöden i fråga om denna pensioneringsfråga.

Så vill jag säga, att om det vore så, att det påräknades medel från riksdagens sida som bidrag till denna pensionering jag ej

Om beredande av pension åt skogsvårdsstyrelsernas personal. (Vorts.) skulle förvåna mig att man vänt sig till någon därom, men så lär ej vara fallet. Åtminstone säga reservanterna: »Direkt understöd från statens sida till denna pensionering lär icke ifrågasättas, då de särskilda skogsvårdsstyrelserna härtill lämna bidrag.» Det är således ej fråga om några pengar från riksdagen. — Vidare vill jag säga, att därest riksdagen nu skulle skriva, det lätt kunde hända i framtiden, att det komme en annan motionär och sade, att man härvidlag borde ha statsbidrag, eftersom riksdagen själv begärt en utredning. Och det kan lätt tänkas, att så kan ske även i andra liknande fall.

Det är sålunda, jag upprepar det, ej något slags ovilja mot frågan eller någon obenägenhet för utredning, som dikterar mina ord. Det är endast en önskan, att man använder det minsta medlets lag och går direkt till Kungl. Maj:t eller till kommittén och begär dess bistånd i stället för att gå den långa vägen genom riksdagen, som jag ej anser vara den rätta. Det är på dessa grunder, som majoriteten baserat sin åsikt, och då jag gillar densamma, så ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Herr Fahlén har ju redan förut angivit de allmänna synpunkterna i motionen och uttalat en kritik över detta utskottsutlåtande, och jag skulle kunna nöja mig med att instämma med honom. Min ställning till skogsvårdsstyrelserna och särskilt till den, som verkar inom mitt landstingsområde, gör dock, att jag ber att få säga ytterligare några få ord.

Den siste ärade talaren nämnde, att detta ej skulle vara den rätta vägen. Jag kan ej förstå, hur det kunnat vara möjligt för den ärade talaren att så vilja avskära en enskild motionärs rätt eller åtminstone giva honom någon sorts allmänt råd, att icke välja vägen genom skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t för att få en *allmän* fråga utredd. Det är, så vitt jag kan finna, fullkomligt klart, att den här frågan rör ett *stort allmänt* intresse, och vid sådant förhållande följer ju en riksdagsskrivelse i den här frågan precis samma lagar som riksdagsskrivelser i allmänhet.

Den siste ärade talaren har vidare angivit som sin åsikt, att om här vore fråga om medel för att upprätta en pensionskassa för skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän och övriga befattningshavare, han möjligen kunnat vara med om en skrivelse, men då så ej är fallet, anser han, att det är mindre lämpligt att skriva. Jag kan för min del ej fatta, att man bör på ett sådant sätt skilja mellan de tillfällen, då man bör skriva och då man icke bör skriva. Det är väl givet att då riksdagen har ett allmänt intresse att framföra till Kungl. Maj:t i och för utredning, riksdagen, vare sig det kräves medel eller ej från statskassan, har både rättighet och plikt att skriva. Att en sådan plikt särskilt förefinnes i det föreliggande fallet, det är ganska naturligt. Det finner man av utskottets ställning till frågan, då det efter min mening på det allra amplaste

vitsordar motionens syfte. Och detta gör utskottet, fastän det genom en sin medlem förklarar, att motionen är »oklar» i sin motivering. Ätminstone måste väl då utskottet hava på andra vägar skaffat sig sådan klarhet, att utskottet funnit, att motionen är fullkomligt befogad och bör stödjas. När utskottet sagt, som det gjort, att det synes »önskvärt», att frågan »göres till föremål för utredning, så att detta spörsmål må vinna en slutgiltig och rationell lösning», och att en sådan utredning också synes kunna vinnas genom de sakkunniga, så får jag säga, att det synes mig naturligt att utskottet av sådan anledning bort på det sätt taga motionen under armarna och stödja den, att utskottet hemställt om en skrivelse. Men i stället har utskottet kommit till den uppfattningen, att motionen *ej* bör till någon åtgärd föranleda.

Det har här sagts av många, att Kungl. Maj:t ej läser motivering som icke finnes intagen i en skrivelse och att Kungl. Maj:t följaktligen endast under skrivelseformen får klarhet om riksdagens uppfattning. Enligt min uppfattning föreligger här ett sådant fall, då i enlighet med utskottets välvilliga motivering riksdagen bör underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Men jag får också säga, att för mig föreligger en alldeles särskild anledning att riksdagen nu skriver. Det har nämligen sagts, att det är så lätt för skogsvårdsstyrelserna att gå fram till Kungl. Maj:t med en sådan här underdånig anhållan om en utredning, men, mina herrar, detta är tvärtom ganska svårt. Jag och många med mig, som ha sysslat med skogsvårdsstyrelsernas pensioneringsfråga, vi veta, att det är mycket svårt att få alla dessa skogsvårdsstyrelser under en hatt i denna fråga, men det skulle vara helt annorlunda, om Kungl. Maj:t gjorde en utredning, och denna framlades på ett skogsvårdsstyrelsernas möte såsom ett grundläggande, klarläggande förslag på detta område, från vilket man kunde utgå. Det vore en samlande och klarläggande åtgärd, som betydde mycket för den föreliggande frågans lösning.

Av dessa skäl, herr greve och talman, ber jag att på det livligaste hemställa, att kammaren behagade bifalla motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och bifalla de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmquist* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande, nr 17, röstar

Ja;

Om beredande av pension åt skogsvårdsstyrelsernas personal.
(Forts.)

Om beredande
av pension åt
skogsvårds-
styrelsernas
personal.

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 66.

Om avveckling
av militärför-
svaret m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om avveckling av militärförsvaret m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 86, hade herr *Fredrik Ström* hemställt,

1) att riksdagen under uttalande av önskvärdheten av en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret hemställde hos Kungl. Maj:t att snarast möjligt för riksdagen framlägga en plan för avvecklingens praktiska utförande och för ordnandet av övriga frågor av olika slag, som härmed stode i samband;

2) att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa att taga initiativ till gemensamt uppträdande från de skandinaviska staternas sida, dels i fråga om militärförsvarets avveckling, dels ock beträffande riktlinjerna för det framtida uppträdandet, i vad det gällde att utåt hävda en klart markerad neutralitetspolitik utan förbindelser till mer eller mindre omfattande militära försvarsanstalter.

Utskottet hade på angivna skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

dels av herrar *Hammar skjöld*, *Borell* och *Magnusson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Utskottet, som gent emot motionären åberopar den från alla tider givna och under det nu pågående världskriget på det allvarligaste sätt bekräftade erfarenheten, att bevarandet av en nations självständighet i främsta rummet är beroende av dess vilja och förmåga att, där så kräves, med vapenmakt värna densamma, och som är förvissat, att Kungl. Maj:ts regering icke skall underlåta att, när tillfälle därtill kan yppas och i den mån sådant utan åsidosättande av landets intressen och säkerhet kan ske, bidra till förverkligandet av önskemålen om minskning för framtiden av de tunga militära bördor, som nu trycka nationerna, hemställer, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda»;

dels ock av herr *Oscar Olsson* som ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss av denne reservant angiven lydelse och att utskottet

bort föreslå, att första kammaren, under uttalande av sin förvissning om att vårt lands regering inte skulle låta något tillfälle gå sig ur händerna att, med allt det inflytande vårt land kunde äga, vid internationella förhandlingar stödja arbetet för upprättandet av en freden tryggande internationell rättsordning, måtte besluta avslå herr Ströms motion.

*Om avveckling
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

Herr Ström: Herr talman, mina herrar! Jag måste väl börja med att be om ursäkt för att det slumpat sig så, vilket ju egentligen ej är mitt, utan ödets fel, att flera av mina »utopier» ha kommit till behandling på en och samma dag, vilket gör, att jag nu måste besvara kammaren på nytt. Emellertid: vad som är utopi i dag det kan ju bli verklighet i morgon — som vi nu se i Ryssland — och det ger mig ett visst mod att framhärda på dessa utopiernas vägar.

Jag ber att få börja med att säga, att vi, som nu ha väckt en motion om avrustning, visst ej, som man kunde vara böjd för att tro, äro de första, som i riksdagen väckt avvärningsmotioner. Redan 1869 väcktes det en avrustningsmotion i andra kammaren av dåvarande ledamoten, representanten för södra Møre härad Jonas Jonasson i Gullaboås, tillhörande gamla lantmannapartiet. Den motionen är särdeles intressant, och då den ej alls är lång, utan i jämförelse med min har den i herrarnas ögon stora förtjänsten, att den är helt kort, så skall jag be att få citera den. Den börjar så här: »Den bekymmersamma ekonomiska ställning, vari vårt fädernesland under de senaste åren råkat, har föranlett var och en fosterlandsvän att söka göra sig reda för anledningarna till detta obestånd och de möjliga botemedlen mot detta ej blott inom vårt land utan i hela Europa överklagade onda», och fortsätter sedan: »Även jag har i min ringa mån sökt rikta min uppmärksamhet på detta viktiga ämne och kommit till den övertygelsen, att någon varaktig förbättring i vårt lands ekonomi icke kan påräknas, så länge staterna använda den ojämförligt största delen av sina inkomster på ett så ytterst improduktivt ändamål som till den stora krigspersonal, taktik, krigshävar och örlogsflottor årligen utgå.» Jag vill här inskjuta, att man på den tiden hade en militärbudget, som ej gick upp till mer än mellan 20 och 30 miljoner kronor om året.

»Granskar man de siffror», heter det vidare i motionen, »som statistiken rörande detta ämne lämnar oss, kommer man till ett i sanning förfärande resultat. Man har svårt att föreställa sig, att man lever i kristendomens 19:de sekel; man frestas snarare att tro, det Europa är barbariets hemvist, än att det är civilisationens och humanitetens, då så oerhörda penningssummor användas årligen för att anskaffa och underhålla materiel till medmänniskors lemlästade och förstörande i massa.

Och dessa penningar skola folken med svett och möda anskaffa samt därjämte offra liv och blod, när det människosläktets gissel, som man kallar krig, svänges över land och riken.

Onekligen ligger något förnuftsvidrigt i detta förhållande, och

Om avveckling
av militärför-
svaret m. m.

(Forts.)

man har allt emellanåt sett mer och mindre tydliga spår till en reaktion i folkens sinnen mot de sällan av dem framkallade krig.

Inom det härad jag har äran representera» — det var i södra Kalmar län — »omtalas ofta, huru under fejd mellan Sverige och Danmark allmogen i denna dåvarande gränssort slöt en så kallad bondfred med sina blekingska grannar, lämnande åt andra att förstöra varann, vartill de för sin del hade lika liten lust som anledning. Och den idé, som låg till grund för dylik bondfred, synes i våra dagar utveckla sig mer och mer hos folken, under det regenterna allt mindre uppmärksamma densamma.

Klart är dock, att under närvarande tid, då staterna stå väpnade mot varann, denna idé icke kan praktiskt tillämpas med mindre än alla på en gång omfatta densamma. Början måste dock göras av något folk.

Skulle det ej», fortsätter motionären, »vara den stat värdigt, som nu i den ovanligt långa tidrymden av 55 år åtnjutit fredens välsignelse, att räkka en vänlig hand till sina bröder på civilisationens arbetsfält och, under det den hittills skedda uppmaningen till avvärning utgått från furstarna allena, låta höra ett fredssrop ur folkrepresentanternas hjärtan, så mycket mer som i all synnerhet Sveriges finansiella ställning ger vid handen, att krigsvapnen bättre behöfve användas till plogbillar, än att med dem uppoffra sina söners blod?»

Och motionären slutar med att föreslå riksdagen, »att riksdagen ville till Kungl. Maj:t ingå med underdånig skrivelse, det Kungl. Maj:t täcktes räkka handen åt alla Europas regenter och representationer till allmän avvärning och att med Sverige besluta en för evigt bestående fred.»

Det är ganska intressant att finna, att denna avvärningsmotion erhöi ett rätt sympatiskt mottagande i andra kammaren. S. A. Hedlund i Göteborg, rektor Siljeström, Carl Anders Larsson m. fl. voro uppe och talade för motionen, och den samlade 41 röster. Men vad som blev andra kammarens beslut det var ett förslag av Hierta, så lydande: »Med godkännande av de åsikter, som irrefattas i motionen rörande de grundsatser, som böra tjäna till ledning för Sveriges politiska förhållanden till de övriga makterna, anser kammaren dock icke lämpligt» att bifalla motionen. Alltså ett mot motionen synnerligen sympatiskt avslag.

Jag har velat relatera detta för att giva en liten historisk bakgrund till den motion, som nu föreligger. Sedan den tiden ha vi haft många öden att genomgå. Vi ha sett vår militärbudget växa alldeles oerhört från 20 till 126 miljoner. Vi ha på sista tiden genomlevat ett världskrig och fått den erfarenhet därav, att det väpnade försvaret icke är någon garanti för fred. Allt detta, som man har sagt förut, att det väpnade försvaret skulle hindra krig att utbryta, så att alla dessa miljoner, som blivit utbetalade, endast vore en försäkringspremie, det håller ju ej streck. Ty aldrig har väl Europa eller världen i sin helhet någonsin varit så väpnad, och följaktligen, om maximen vore riktig, aldrig Europa så skyddat emot krig som före världskriget. Resultatet blev

i stället, att vi nu hava det mest förödande krig, som någonsin rasat på jorden. I detta världskrig har den gamla romerska satsen: »Om du vill fred, så rusta dig för krig» definitivt lidit skeppsbrott och för alla tider blivit gjord obrukbar. Men världskriget har ej endast lärt oss detta, att det väpnade försvaret ej är någon garanti för fred, utan det har också faktiskt lärt oss, att dessa väldiga rustningar, denna militärmakt i de skilda länderna skapar en sådan spänning mellan makterna, driver fram en sådan hets och misstänksamhetens ande, som framkallar krigiska konflikter — bortsett nu ifrån den jätteskuld som påvilar kapitalismen och imperialismen. I stället för att vara ett värn för freden blev det väpnade försvaret, militarismen, i stället en framlockare, en framkallare av krig.

Sedan komma vi till den andra frågan, om nu detta väpnade försvar verkligen är något försvar för friheten. Jag vill då här i denna sena timme icke gå in på vad jag eljest skulle velat dröja vid, nämligen att för den *inre* friheten militarismen är alls intet värd, utan att den tvärtom bidrar till att i hög grad förtrycka folket. Men icke heller för den *yttre* friheten är den enligt mitt förmenande något värd. Ty vi kunna bara se på vad världskriget redan har lärt oss och över huvud de små nationerna. Det är ju så att alla dessa små nationer, som givit sig in i kriget, vare sig de stått på den ena eller andra sidan, råkat i fördärvet. Vi se, att flera av dem äro berövade sitt oberoende och alla praktiskt taget lagda under andra makter. Icke har det t. ex. hjälpt Rumänien, att det hade ett synnerligen starkt militärförsvaret, icke ens att det var allierat med många stora, mäktiga stater. Deras land blev till spillo givet i alla fall. Men vad var det väl som framkallade Rumániens deltagande i kriget om icke till mycket stor del den omständigheten, att därför att Rumänien hade så stor militärmakt båda parterna ville hava det med på sin sida för att få vågskålen att sjunka till sin förmån och överbjuda varandra för att få det med? Slutligen lyckades detta för den part, som intrigerade mest eller bjöd mest eller vad det var. Rumänien kom med och förlorade sin frihet och sitt oberoende. Så kan man taga mångfaldiga exempel av olika slag. Dessutom är det ett känt förhållande, att militärmakten, särskilt den kast, som gärna utbildar sig i ett starkt militärland, blir i högsta grad krigiskt sinnad och driver fram förhållandena till krigiska konflikter.

Nu har likväl utskottet avslagit min motion, ehuru utskottet gått på tre olika linjer. Utskottet självt säger, att det är en rent utopisk tankegång, som jag gjort mig till tolk för, att vi nu här i Sverige skulle kunna börja tänka på att avveckla militärväsendet. Ja, jag skulle ju kunna säga detsamma, som jag sade nyss, att utopier hava en sådan ytterst riskabel tendens och i vissa fall en så sympatisk tendens att kunna bliva förverkligade från den ena dagen till den andra, så att den omständigheten, att det kan synas utopiskt, icke torde vara något egentligt skäl.

Nu säger utskottet, och här ligger väl tyngdpunkten, att det

*Om avveckling
av militärförsvaret m. m.
(Forts.)*

Om avveckling
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)

medger, att det är förskräckliga rustningsbördor, att det är beklagligt ställt, som det är, och utskottet synes vilja markera en önskan att minska militärbördorna. Men ett sådant avlyftande kan enligt utskottets mening »ske allenast på den internationella överenskommelsens väg och i samband med sådana rätts- och maktgarantier, som för tryggandet av folkens frihet och självständighet kunna anses göra den nationella folkbeväpningen i dess nuvarande oerhörda omfattning obehövligen».

Ja, det är klart, att om man kunde få en internationell överenskommelse sådan som utskottet här tänkt sig och på det sättet nå en avveckling, man helst skulle gå den vägen, ty det är ett internationellt problem, därom är icke tu tal. Men den vägen har man försökt att gå i många, många år, och man har icke kommit fram. Detta å ena sidan. Men å andra sidan måste ju någon göra början och visa på allvar, att han vill beträda denna avvecklingens väg, ty eljest heter det alltid, om det är någon i en folkrepresentation, som i en eller anna form tar upp tanken: »förrän man gör det i andra stater göra icke vi det», och så undan för undan. På det sättet blir det, som det är. Det blir ingen avveckling. Man talar om det, men man handlar icke. Jag anser det nödvändigt att komma från ord till handling här, och att någon måste börja. I Norge i fjol och i Danmark för några år sedan hava de socialdemokratiska partierna framlagt avrustningsförslag på grunder ungefär liknande dem jag stött mig på i min motion. Saken är den, att man verkligen måste *vilja* beträda en väg till avveckling av dessa rustningar, om man skall kunna nå fram till avrustning.

Så hyser utskottet slutligen den förhoppningen, att man vid den stundande freden skall kunna få fram denna sak i förgrunden, och säger att både ansvariga statsmän och andra hava pekat på, att nu måste det bliva slut och nu måste det bliva en avskrivning av denna militarism. Men då är det av så mycket större vikt, synes det mig, att var och en i sitt land arbetar på att det blir en avveckling, så att man, när man kommer till denna konferens, kan peka på, att det finnes en verklig opinion, som redan tagit sig uttryck i handling. Särskilt de smärre staterna hava all anledning att gå i spetsen för denna sak.

Nu kommer jag till reservationerna.

Det finnes en reservation av herrar Hammarskjöld, Borell och Magnusson, som yrka avslag utan vidare. Jag finner motiveringen vara mycket underlig och motsägelsefull. Men t. o. m. den uttalar ett önskemål om minskning för framtiden av de tunga militära bördor, som nu trycka nationerna. Det är ju ett glädjande tidens tecken, att man även från så bemärkt och inflytelserikt håll i denna kammare får bestyrkt, att man nu måste beträda en minskningens väg i stället för ökningsens. Skall man handla därefter?

Slutligen kommer jag till den reservation, som är den mest omfångsrika, det är herr Oscar Olssons. Jag måste ägna den några reflexioner också. Herr Olsson säger, att jag sagt, att det är omöjligt

för de små nationerna att åstadkomma ett militärt försvar, som är fullt betryggande mot överfall, samt att deras försvarsrustningar med något slags naturnödvändighet skulle rent av öka krigsfaran för dem. Ja, jag bara stöder mig på verkligheten och erfarenheten. Världskriget har ju visat det; när herr Olsson gennämmer, att det är oriktigt, så kan han icke prestera ett enda bevis; icke peka på ett enda land. Ett faktum är att militärt svagare stater värnat fred och oberoende bättre än andra, som haft ett starkt militärt försvar. Världskriget har givit vid handen, att så verkligen är förhållandet, ty de små eller medelstora stater, som kommit med i världskriget, hava i allmänhet varit efter sin storlek ofantligt rustade, under det att de, som icke kommit med, hava varit sämre rustade, t. ex. Danmark, Norge, Schweiz m. fl., som icke haft några jämförelsevis så stora rustningar som de andra.

Nu säger reservanten, att det icke är så, som jag hållit före. Det är visst icke hopplöst med avseende å ökad krigsfara, och det är icke heller hopplöst i fråga om att icke små nationer mycket väl skulle kunna värja sin självständighet med det väpnade försvarets makt även efter världskrigets erfarenhet. Han säger: »Det är dock långt ifrån säkert, att dessa erfarenheter om skyttegravsförsvaret och undervattensbåtarnas effektivitet minska utsikterna för de små staterna att framgångsrikt skydda sitt område. Tvärt om finnas militära auktoriteter, som redan anse sig kunna konstatera, att anfallskrigen i framtiden bli så gott som omöjliga mot även små stater, vilka försett sina gränser med modernt löpgravsskydd och sin kust med ett gott u-båtsförsvar.» Ja, det är ju något underligt resonemang efter vad som har skett ute i världen. Men då reservanten tydligen har en annan uppfattning om vad världskriget lärt oss i det hänseendet än vad jag och tusen med mig har, tjänar det ingenting till att diskutera det. Det synes mig emellertid högst egendomligt, att på samma gång herr Olsson talar om att skyttegravsförsvaret skall kunna skydda de små nationerna, han likväl är motståndare till att anslag beviljas den frivilliga skytterörelsen. Således vill han egentligen icke giva folk den utbildning, som de skulle från hans utgångspunkter behöva på alla sätt, om man får taga i betraktande alla hithörande faktorer. Och den frivilliga skytterörelsen är ju, har man sagt, en rätt så demokratisk form för försvar. Jag förstär då icke, varför icke herr Olsson blivit anhängare av detsamma.

Sedan kommer dock reservanten till den uppfattningen, som nog är ganska riktig, att ett sådant skydd i längden likväl kunde genom-brytas av en överlägsen stormakt, men, menar han, detta skulle draga alltför långt ut på tiden och kosta alltför stora offer för att genom en plötslig kupp ett fullbordat faktum skulle kunna skapas. Jag ber bara att få hänvisa till fallet Serbien och fallet Rumänien för att man skall kunna få ett svar beträffande den saken. »Den anfallande», säger reservanten, »måste räkna med att, i stället för en bekväm och snabb militärpromenad genom ett oförsvarat land, uppbjuda mycket betydande stridskrafter för ett relativt långvarigt och osäkert krigsföretag.» Jag kan icke fatta annat, än att om man har den uppfattningen,

Om utveckling
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)

Om avveckling
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)

den enda riktiga vägen är, den, som högerpartierna slagit in på, att man måste offra så mycket man över huvud taget kan offra för att kunna skaffa sig allt det försvar, som är möjligt, allt det artilleri, allt det flygvapen och all den utbildning, som över huvud taget tänkas kan. Ty i strid med en stormakt, måste ju en liten makt spänna sina allra yttersta krafter och offra alla resurser. Jag undrar om man icke då råkar in just i den nuvarande militarismen, och resultatet blir, att man får offra ännu mycket mer och undan för undan mer och fullständigt ruinera sig och ändå icke kunna hava någon säkerhet för att man verkligen kan reda sig.

Men så är det ock detta, som bör ihågkommas, att om man litar på detta väpnade försvar, man, just därför att man tror, att det är ett verkligt försvar, försummar *verkliga* fredsgarantiens utbyggande av både nationell och internationell natur. De träda i bakgrunden och försummas därför att man tror, att man har det så väl ställt genom sin militärmakt och icke behöver sörja för sin trygghet på annat sätt. Jag tror, att detta är en av orsakerna till att den internationella rättsordningen på detta område legat i lägervall så länge och icke blivit förverkligad knappast i något avseende. Världskriget tog oss ur den illusionen, att man har det väl sörjt för fred och oberoende genom det väpnade försvaret.

Slutligen kommer reservanten dithän att vad som behövs, det är ett demokratiskt försvar, en demokratisering av hela vårt nationella liv, som måste sträcka sina verkningar även till försvarsväsendet. Ja, det är nu ock en erfarenhet, som är ganska allmän, att en stark demokrati, en utbredd demokrati, har man i allmänhet icke där man har en stark militarism, och där man har en stark militarism, har man icke någon demokrati. Således det är så, att demokrati och militarismen äro fiender till varandra. De kunna enligt mitt förmenande icke försonas. Sker det, sker det rent tillfälligt, sedan tar militarismen snart överhand igen, och det blir demokratin som får draga det kortaste strået.

Sedan säger reservanten, att denna »folkmening», som han här berört och som går emot militarismen, har »ingenting som helst att skaffa med motionärens krav på en isolerad stats eller statsgrupps avrustning». Ja, det är, som jag alldeles nyss har erinrat om, både i Norge och Danmark ett faktum, att socialdemokratiska partierna hava väckt avvärningsmotioner.

Sedan kommer reservanten med någonting, som han antagligen menar skall vara synnerligen förkrossande mot mig, då han förklarar att man på den internationella kongressen i Stuttgart antagit följande uttalande, vilket ock bekräftats av de följande kongresserna: »Kongressen ser i försvarsväsendets demokratiska organisation, folkvärn i stället för de stående härarna, en väsentlig garanti för att anfallskrig bliva omöjliga och för underlättande av de nationella motsättningarnas övertvinnande.» Nu är det emellertid så, att den sista internationella kongressen som hölls, den i Köpenhamn, icke har denna sats med. Den är borttagen. Jag hade vid kongressen tillfälle att sitta i det utskott, som behandlade den frågan, och

jag kan intyga, att det var med full avsikt satsen uteslöts, och att det var på grund av yrkanden från socialdemokratiska representanter från de flesta av de olika staterna, som denna passus ströks.

*Om utveckling
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

Nu kommer reservanten till den uppfattningen, att det är en helt annan sak, att kravet på en hastigare internationell minskning i rustningarna fram emot avvärpning torde bli en aktuell fråga i alla land efter världskrigets slut. Ja, det får man ju hoppas, men det kan ju också hända, att så icke blir fallet. Det beror fullkomligt på krigets utgång. Men vill man verkligen försöka påskynda denna utveckling, bör man väl var och en i sitt land göra allt för att komma bort från detta militärväsen.

Slutligen har reservanten förklarat, att vid fredsslutet frågan om en internationell rättsordning komme att upptagas, och i det sambandet säger han, att avrustningsfrågan komme att få sin naturliga lösning. Jag kan icke finna annat, än att det vore synnerligen önskvärt, att man då hade någonting att peka på, en opinion i de skilda länderna i riktning av att det väpnade försvaret bör avskaffas och ersättas med en internationell rättsordning. Det kan under alla förhållanden endast vara till gagn för dem, som gilla själva tankegången.

Jag ber att få yrka bifall till min motion, som jag vet kommer att avslås, men som kommer igen och som skall återkomma ända tills frågan har fått sin lösning, ända tills militarismen är avskaffad.

Herr Hammar skjöld: Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan men med den motivering, som finnes i den av mig jämte herrar Borell och Magnusson avgivna reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Med tanke på det starka försvarsintresse, som just denna kammare gång efter annan proklamerat, hade jag trott, att när en försvarsnihilistisk motion för första gången ligger på kammarens bord, skulle detta försvarsintresse taga sig åtminstone det uttrycket, att första kammarens, som det älskar kalla sig, särskilt försvarsvänliga parti skulle försöka i någon mån komma åt och tillbakavisa den försvarsnihilistiska ståndpunkten. Man kan ju alltid för denna kammares vidkommande annars riskera den misstanken hos folkets stora massa, att denna kammares majoritetsparti visserligen, när det gäller val, på sina fanor sätter en så vacker lösen som »Försvaret främst», men sedan, när det gäller att taga i tu med försvarsnihilismens orsaker, uppför sig på ett något egendomligt sätt. Den bör dock inte visa ett sådant intresse, att det skulle kunna finnas fog för en liten misstanke, att från rent partipolitisk synpunkt är det egentligen inte så galet med en liten försvarsnihilistisk klick här i landet och dess rop emot nationens rätt och skyldighet att, om så skulle erfordras, med vapen i hand försvara sin självbestämmanderätt. Den synpunkten är det så mycket mera angeläget, synes det mig, för denna kammare att taga i betraktande, som man icke kan undgå att vid ett

Om *avveckling*
av *militärför-*
svaret m. m.

(Forts.)

sådant tillfälle som detta fråga sig: Var ligger huvudansvaret för de framgångar den försvarsnihilistiska propagandan gör i detta land? Ty så fort den frågan framställes, borde denna kammare hava anledning till åtskillig självvranssakan. Det torde nämligen vara på det sättet, att denna kammare just bär det allra största ansvaret för de framgångar, som denna försvarsnihilistiska propagerande gör. Man får en aning därom redan i reservationen av de tre högerreservanterna i kammaren, då dessa såsom alldeles självklart hävda, att bevarandet av en nations självständighet i främsta rummet är beroende av dess *vilja* att, där så kräves, med vapenmakt värna densamma. Vad har första kammaren gjort för stärkande av svenska folkets vilja att, där så erfordras, offra sig för försvaret av sin självbestämmningsrätt? Hela första kammarens allmänna politik över huvud taget och dess försvarspolitik i synnerhet har långt ifrån varit av den art, att svenska folket i gemen, svenska folkets stora massa, därigenom har kunnat känna sig i besittning av dessa dyrbara nationella värden, för vilka även det yttersta pris bör och måste betalas. Denna kammare behöver icke alltför mycket påminnas om vad den har gjort för samhällstrevnaden i detta land eller om vad denna kammares politik har gjort för väckande av folkets förtroende för det försvar, som enligt denna kammares utsago har till uppgift just att värna vår frihet och självbestämmningsrätt. Denna kammare är den enda skrankan här i landet mot folkets fulla medbestämmanderätt och därmed mot folkets fulla ansvarskänsla gent emot nationens frihet och rättigheter. Fordrar denna kammare samma ansvar för landets självbestämmningsrätt och frihet av alla medborgare, så förstår jag icke, att denna kammare rimligen kan motsätta sig alla svenska medborgares lika rätt till bestämmanderätt i landets angelägenheter.

Hur är det just nu, då vårt lands befolkning bär så tunga bördor just i fredens och i försvarets intresse? Hur sörjer man nu för svenska folkets rätt till ansvar och till delaktighet i de nationella värdena? Jo på det sättet, att just den omständigheten att medborgaren här i landet fullgör sin värnplikt för vår neutralitets bevarande, just därför går han ofta förlustig sina medborgerliga rättigheter. Det händer ofta, att mobiliserade just på grund av fullgörandet av plikten mot fäderneslandet inte kunna betala sina skatter och således just på grund av fullgörandet av plikten mot fäderneslandet mista sina medborgerliga rättigheter här i landet. Och det sker i en sådan tid, att man runt om i världen i alla krigförande länder från deras statsmän, i söder såväl som i öster, förklarar, att ett folk för att kunna hävda sin självständighet måste hava full medbestämmanderätt i landets angelägenheter. Runtom i världen i sådana länder, där det inte förut kunnat komma på tal, är den principen öppet framhåvd, att de politiska rättigheterna skola demokratiseras, så, att hela folket känner sin meddelaktighet i dessa rättigheter och därmed i ansvaret mot sitt land.

Jag tycker, att det vore ganska lämpligt, att denna kammare med sitt ofta proklamerade försvarsintresse vid detta tillfälle

stälde sig i spetsen för den nationella samlingen omkring försvarskravet genom att uttala sig för en demokratisering av de politiska rättigheterna och därmed också en demokratisering av försvaret här i landet.

*Om avveckling
av militärförsvaret m. m.
(Forts.)*

Det är emellertid ytterligare en omständighet, som gör att den försvarsnihilistiska propagandan just under kriget har fått mera luft under vingarna, än nödvändigt hade varit, och den omständigheten är också att söka i denna kammare. Det har nämligen i denna kammare från auktoritativt håll uttalats en personlig aktning för sådana strömningar — lyckligtvis uppburna endast av en liten klick här i landet — som vilja använda vårt försvarsväsen icke enbart till försvar utan under vissa omständigheter även till anfall. Det är ej underligt, att under sådana förhållanden i folkets breda lager misstroende har kunnat uppstå till vårt försvarsväsens syfte att enbart vara ett försvarsväsen och ingenting annat. Skall den försvarsnihilistiska propagandan kunna stävjas, är det alldeles nödvändigt, att inga befogade anledningar till sådan misstro vidare få förefinnas gentemot vårt försvarsväsens karaktär. Det måste bliva ett folkvärn i ordets verkliga betydelse.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på, att ett uttalande just till förmån för folkvärn i en sådan form, att det otvetydigt fastslås, att det här gäller ett försvarsväsen enbart avsett för försvar, ej på något sätt betyder någon nationell självuppgivelse. I min reservation är detta uttalande intimt förenat med ett deklarerande av alla medborgares skyldighet att även, om så skulle vara, betala det allra yttersta priset för sin tillvaro, för sin frihet, för sin självbestämmningsrätt.

Det sades åtskilligt av motionären gentemot denna reservation, åtskilligt som det ej är av någon vidare vikt att gå in på. Det efterlystes något land, som ej hade något starkt militärförsvar och som ändå dragits in i kriget. Motionärens ståndpunkt är den, att om det inte är något starkt försvar i ett land, så hava stormakterna ej något intresse av att ofreda det landet. Men vilket land kunde vara ofarligare i detta avseende än det lilla storhertigdömet Luxemburg, och fick det vara i fred? Är det så säkert, att det skulle hava varit svårare att marschera igenom de andra länderna, om inte något försvarsväsen där funnits?

Motionärens försök in i sista ögonblicket att även här i debatten stödja sig på en allmänt utbredd folkmening i Europa i motionens syfte är fullkomligt misslyckat. Han påpekade gentemot mig, att Stuttgartsresolutionens av mig anförda yttrande, i vilket försvarsväsendets demokratiska organisation, folkvärn i stället för de stående härarna, är en väsentlig garanti för att göra anfallskrig omöjliga, senare inte upprepats i Köpenhamnsresolutionen. I den resolutionen slås emellertid fötterna undan hans försvarsnihilistiska ståndpunkt genom följande ord, som han själv nödgats citera, om skyldigheten att »alltjämt väcka motioner, som gå ut på *allmän* avrustning».

Det parti i Europas alla länder, som motionären söker stödja

Om *avveckling*
av *militärför-*
svaret m. m.

(Forts.)

sig på, har även vid de kongresser, som han åberopar, tydligt underkänt uppfattningen hos den lilla klick, som anser att det ej är ett folks skyldighet att försvara sin frihet och självständighet. Vad svenska socialdemokratiska partiets ståndpunkt beträffar, är den tydligt uttalad på den senaste kongressen i följande ord: »Socialdemokratin, som hävdar nationens självbestämmanderätt, kan icke frånsäga sig skyldigheten att försvara denna rätt, därest densamma anfalles. En principiell försvarsnihilistisk ståndpunkt måste därför bestämt avvisas.»

Det finns, såvitt jag kan se, här i landet ej någon makt mer än första kammarens majoritetsparti, som kan hindra en nationell samling i försvarsfrågan på bred folklig demokratisk basis. Jag har i min reservation velat erbjuda första kammaren tillfälle att gå med på en sådan samling i vårt lands försvarsfråga under de enda förutsättningar, under vilka en sådan samling kan ske, denna enda förutsättning, som borde vara alldeles självklar, nämligen *lika rätt* för dem som skola hava *lika ansvar*.

Det är ytterligare en sak, som i detta sammanhang ej är den minst viktiga i de förslag, som framläggas i denna kammare av motionären, utskottet och reservanterna. Det är med tillfredsställelse det kan konstateras, att samtliga äro eniga ett gott stycke på väg: samtliga äro eniga om att den våldsanarki, som rustningsraseriet har kastat in Europa i, den bör vid freden avlösas av en internationell rättsordning. T. o. m. högerreservanterna i utskottet hava gått ett stycke på väg, när det gällt vårt lands skyldighet att göra en insats vid detta tillfälle. Jag vill här ej yttra mig i den frågan, huruvida vi stå alltför nära utsikten till den eviga freden, men det tror jag vi kunna komma överens om, att vi måste även i vårt land och *ej minst* i vårt land göra den starkaste insats vi kunna för att söka få den varaktiga fred, varefter alla längta, till en evig fred, en fred uppehållen av en internationell rättsordning. Just därför att detta synes mig vara utomordentligt viktigt, ser mitt förslag till uttalande i själva klämman annorlunda ut än både utskottets och högerreservanternas. Jag vill hava intaget i klämman, så att det kan synas för hela världen — och framför allt för hela det svenska folket, som det i första hand gäller, då det är fråga om väckande av ansvarskänsla gentemot försvarsväsendet — jag vill, att det skall tydligt utsägas, att kammaren uttalar »sin förvissning om att vårt lands regering inte skall låta något tillfälle gå sig ur händerna att, med allt det inflytande vårt land kan äga, vid internationella förhandlingar stödja arbetet för upprättandet av en freden tryggande internationell rättsordning».

Det kan anmärkas, att utskottets utlåtande innehåller detta i sin motivering. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på hur ofta det i denna kammare ifrån ledaren av kammarens majoritetsparti har påpekats, att kammaren ej behöver fästa alltför mycket avseende vid motiveringen till avslagsyrkanden. Icke minst på grund av denna ståndpunkts hävdande gång efter annan från ett,

som jag skulle tro, synnerligen auktoritativt håll i denna kammare, anser jag det vara av betydelse, att det sägs ut direkt som första kammarens mening, att riksdagen önskar och vill, att vår regering ej skall låta något tillfälle gå sig ur händerna att, med allt det inflytande vårt land kan äga, stödja arbetet för upprättandet av en freden trygghande internationell rättsordning.

På grund därav, herr talman, och då jag tror, att detta är den enda väg vårt land såväl som andra länder kan gå, när det gäller att samla folkets hela förtroende för det försvarsväsen, som länderna tillsvidare måste upprätthålla, ber jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr A l k m a n: Herr talman! Jag skall ej uppehålla mig mer än synnerligen kort vid motionen och vid det anförande, som motionären har hållit här i dag.

Den enda, men på samma gång grundväsentliga och avgörande skillnaden emellan motionärens ståndpunkt och utskottets är ju den, att motionären kräver avrustning quand même, under alla förhållanden, vilket utskottet på det bestämdaste avråder, under det att utskottet i sin motivering tänker sig, att man skulle kunna från svensk sida vara med om en minskning av rustningsbördan, därest en sådan minskning kunde ske på grundval av internationella överenskommelser samt sådana rätts- och maktgarantier, som gjorde att man kunde känna sig säker, att dessa överenskommelser bleve trygghande.

I denna senare fråga har utskottet för sin del praktiskt taget varit enhälligt, vilket jag ber att få konstatera.

Den föregående talarens reservation skall jag icke heller uppehålla mig mycket vid; den är i denna kärnpunkt för utskottets utlåtande knappast avgörande. Vad han i övrigt har sagt vid sidan därav tror jag ej det är nödvändigt att nu inlåta sig på.

Beträffande den reservation, vartill herr Hammarskjöld, utskottets ärade ordförande, utan motivering här i kammaren yrkat bifall, är den med utskottet ense i denna kärnpunkt.

Då kunna herrarna väl undra, om det ej funnits möjlighet inom utskottet att sammanjämka meningarna, huruvida man alltså ej i denna motiveringsfråga, som skiljer utskottet åt, skulle kunnat åstadkomma enighet. Icke heller därpå vill jag närmare inlåta mig, utan jag vill säga om den reservation, till vilken utskottsordföranden yrkat bifall, att det nog skulle kunnat tänkas möjlighet utav en sammanjämkning mellan utskottsmajoriteten och dessa reservanter, för såvitt ej de sistnämndas förslag till utlåtande varit sådant, att man redan av formella skäl ansett sig ej kunna var med om det-samma. Om kammarens ledamöter behaga titta på den lilla korta reservationen, skola herrarna säkerligen finna, att den hänger synnerligen illa samman. Där konstateras till en början den i alla tider givna »erfarenheten, att bevarandet av en nations självständighet i främsta rummet är beroende av dess vilja och förmåga att, där så kräves, med vapenmakt värna densamma».

*Om arvecklning
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

Om *avveckling*
av *militärför-*
svaret m. m.

(Forts.)

Det är den första premissen. Från denna premiss skulle, enligt deras förslag, utskottet utan någon som helst övergång komma till den slutsatsen, att det är förvissat, att Kungl. Maj:ts regering icke skall underlåta att, när tillfälle därtill kan yppas etc., bidra till förverkligande av önskemålet om minskning av den vapenmakt, om vilken nyss förut sagts, att den är det förnämsta medlet att trygga nationens självständighet. Jag menar, att logiken i detta lilla korta uttalande är rent formellt sett av den art, att det skulle förvåna mig, om denna kammare, som har ett visst sinne för logik, skulle vilja utan vidare acceptera en så svag motivering. Denna formella svaghet tror jag ej man skall finna i utskottets utlåtande.

Nu kan man invända, och det har också nyss sagts en passant från denna talarstol, att det kanhända ej är så viktigt hur man motiverar ett avslagsyrkande till en motion. Ja, det må så vara i allmänhet, men jag undrar ändå om vid detta tillfälle, i fråga om denna motion och med hänsyn till de omständigheter under vilka den framkommit, man kan säga att det är så likgiltigt hur kammaren behagar motivera sitt avslag. Den ganska korta och jag tror överskådliga motivering, som utskottet föreslår, utgår ifrån det arbete, som för närvarande faktiskt äger rum på båda kontinenterna, både Europa runt och i Amerika, att med hänsyn till världskrigets ohyggliga erfarenhet söka i sammanhang med fredsslutet förbereda en sådan ordning, varigenom en varaktig fred verkligen skulle kunna tryggas. Jag tror inte det är så likgiltigt, att svenska riksdagens första kammare visar, att den följer med dessa saker, att den har ett visst intresse för dem, och att den känner en viss önskan att uttala en sympati för detta arbete, för vilket i närvarande stund så många, många hjärtan brinna världen runt.

För att herrarna ej skola tro, att utskottet vill försöka lura in första kammaren på några äventyrligheter, vill jag på samma gång påpeka, att precis den tankegång som utskottet försökt kondensera i sin korta motivering, är en tankegång, som i närvarande stund blivit positivt godkänd av ett flertal ledande statsmän i Europa och även i Amerika. Det är den tankegång, som kanske fått sitt mest pregnanta uttryck i presidenten Wilsons bekanta budskap till senaten, och vilken erhållit instämmanden av statsmän Europa runt. För att kammaren skall förstå, att det ej är någon risk i att vara med om detta, skall jag citera ett par sådana uttalanden. Till att börja med ett litet kort citat ur Wilsons budskap, som blottar liksom kärnan i hans uppfattning rörande möjligheten av denna ordning och åstadkommandet av garantier i mer eller mindre sammanhang med det fredsslut, efter vilket alla längta. Han skriver: »Vanliga överenskommelser åstadkomma måhända icke en tryggad fred. Det blir absolut nödvändigt att skapa en makt, som garanterar avtalens hållbarhet och som måste bli starkare än någon i kriget nu deltagande nation och starkare jämväl än någon allians vare sig nu befintlig eller i framtiden sannolik, på det att ingen nation eller grupp av nationer må kunna göra sig till dess herre eller motstå den.

Om den fred, som nu skall vinnas, skall bli varaktig, så måste det bli en fred som garanteras genom en organisation av mänsklighetens starkaste makter. Den fråga, på vilken fredens hela framtid hänger är denna: är den nuvarande kampen en kamp för en rättvis och trygg fred eller endast för en ny maktbalans? Om det endast är en kamp för en ny maktbalans, vem vill garantera eller kan garantera den stadigvarande jämvikten i den nya ordningen? Endast ett lugnt Europa kan bli ett stabilt Europa. I stället för maktbalans måste skapas en maktgemenskap; vi måste få icke organiserad rivalitet, utan organiserad fredsgemenskap.»

Till detta skall jag citera ett uttalande, som den tyska rikskanslern haft i precis samma fråga. Han yttrar sig fullständigt parallellt med Wilson, såsom framgår av vad jag skall citera. »När vid och efter krigets slut», säger rikskanslern i den tyska riksdagens huvudutskott, »dess fruktansvärda förödelse av blod och egeudom först bli fullt tydliga för världen, då kommer genom hela mänskligheten ett skri efter fredliga avtal och överenskommelser att höjas, vilka, såvitt det över huvud taget ligger i mänsklig makt, förebygga upprepadet av en så ohygglig katastrof. Detta skri kommer att vara så starkt och så berättigat att det måste leda till ett resultat. Tyskland kommer att ärligt deltaga i prövandet av varje försök att finna en praktisk lösning och medarbeta på dess eventuella förverkligande, detta så mycket mer om kriget, som vi hoppas, kommer att framkalla politiska förhållanden, som gynna den fredliga utvecklingen av alla nationer, små som stora . . . Den första förutsättningen för en utveckling av internationella förhållanden genom skiljedomstol och fredlig utjämning av uppstående motsättningar skulle vara, att inga aggressiva koalitioner mer bildas. Tyskland är alltid redo att biträda ett folkens förbund, ja att ställa sig i spetsen för ett sådant, som kan hålla fredsstörarna i tygeln.»

Till detta skall jag slutligen lägga ett tredje citat, ehuru ett mycket kortare sådant, av vad den tyska kolonialministern Dernburg den 28 januari innevarande år skrev i Berliner Tageblatt å propos detta: »Vi äro moståndare till den eviga ömsesidiga skruven» — därmed menas rustningsskruven — »vars ända, som vi numera alltför väl veta, icke är världslugnet utan kriget. — — Förden-skull kunna vi icke allvarligt nog pröva t. o. m. mycket vittutseende förslag.» —

Jag menar: är den tankegång som finnes i utskottets förslag sådan, att den i detta nu accepteras såsom en praktiskt utförbar tanke omedelbart i den situation vari vi nu leva, då tror jag att första kammaren utan risk mycket väl kan gå med på en sådan motive-ring för sitt avslag på herr Ströms motion som den av utskottet föreslagna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall ej blott till utskottets kläm utan även till utskottets motivering.

Herr Ström: Blott ett par ord såsom replik till herr Olsson. Jag skulle endast vilja säga, att jag tror icke, att herr Olsson kom-

*Om utveckling
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

Om avveckling
av militärför-
svaret m. m.
(Forts.)

mer att få ett sådant svar av första kammaren, att det kan stärka honom i hans uppfattning i denna fråga. Men jag är ändå övertygad om att herr Olsson det oaktat kommer att bevara sin uppfattning, att det är alldeles nödvändigt, att man skall ha kvar detta militärförsvaret.

Vidare vill jag säga, att när han citerar den internationella kongressens i Köpenhamn resolution, glömmer han, att det står även följande: »I det kongressen fasthåller vid den ofta framhävda förpliktelsen för de *socialistiska representanterna i parlamenten* att av all kraft bekämpa rustningarna och *förvägra medlen till dem*, förväntar den av dessa representationer:

a) Oavslåeligt upprepande av fordran, att internationella skiljedomstolar obligatoriskt skola fälla utslag i alla mellanfolkliga tvister.

b) Alltjämt ånyo väcka motioner, som gå ut på *allmän avrustning*.»

Det är just denna avrustning jag ansett borde framföras även i denna kammare.

I slutet av herr Olssons reservation står följande: »Den under trycket av krigets fasor uppkomna motviljan mot att ärligt och modigt se en obeveklig verklighet i ögonen, benägenheten att i vämjelse och förtvivlan ge efter för trötthetens bekvämare känslotänkande, som stannar vid ett dunkelt hopp om att det värsta — värnlösheten och trældomen under främmande förtrycks godtycke — dock måhända kan undgås till ett billigare pris, detta än så förklarliga sammansjunkande blir under tider som dem vi nu genomleva inte endast omanligt. Att offra åt dylika stämningar kan rent av bli ett brott mot svensk frihet och självbestämmanderätt.»

Det som här sägs av honom gent emot oss, sägs gent emot honom av hela högerpressen. Det har sagts under diskussionen om neutralitetsmiljonerna i vartenda nummer av högerpressen. Det skottet träffar således icke; och träffar det, träffar det — herr Olsson själv!

Till sist vill jag endast säga, att några egentliga sakliga skäl till bemötandet av min uppfattning kom herr Olsson icke med. Det var ett enda ord han förde fram, ordet *försvarsnihilism*; men det utgör intet skäl i sig själv, och det uttömmar naturligtvis ej problemet. Det är bara en fras.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föreliggande utlåtande vore yrkat: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av dess motivering; 2:o), av herr *Hammar skjöld*, att den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen skulle godkännas; 3:o), av herr *Olsson, Oscar*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölles i den av honom vid utlåtandet fogade reservationen; och 4:o), av herr *Ström*, att den i ämnet väckta motionen skulle bifallas.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa

yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr Hammarskjölds yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

*Om avveckling
av militärför-
svaret m. m.*

(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till den i ämnet väckta motionen.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering. Med anledning härav och sedan till kontraposition i den sålunda begärda omröstningen antagits bifall till utskottets hemställan och godkännande av dess motivering, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen om första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, antager bifall till den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan och godkännande av dess motivering.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 64.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner den av herr Hammarskjöld m. fl. vid första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan och godkännes dess motivering.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 42.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring i gällande bestämmelser angående fribiljetter för pensionerade befattningshavare vid statens järnvägar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen hemställde, att som tiden vore långt framskriden, handläggningen av det återstående ärendet på föredragningslistan finge uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 111, med förslag dels till ändrad lydelse av §§ 49 och 53 regeringsformen samt § 2, § 37 mom. 1, § 42, § 43 mom. 2, § 54, § 55 och § 58 riksdagsordningen dels ock till lag angående ändrad lydelse av 5 § i stadgan den 26 maj 1909 om val till riksdagens utskott.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 101, angående vissa ändringar i föreskrifterna om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 112, angående pension åt preparatorn vid Sveriges geologiska undersökning J. P. Lönnblads änka Maria Charlotta Lönnblad, född Broqvist.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 110, med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen; nr 117, med förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 2 § samt 24 kap. 3 § strafflagen; och nr 118, med förslag till lag med särskild bestämmelse att tillsväradare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 108, angående anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänst-årsberäkning för professorn J. R. Kjellén med avseende å hans rätt till ålderstillägg; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för gymnastiklärarinnan Dagny Kristina Widebeck att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision i visst syfte av grundlagarna och därmed sammanhängande författningar, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnaderna för anläggning av hospital vid Strängnäs samt om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl; samt

nr 36, i anledning av väckta motioner om åtgärder för anskaffande av en isbrytare till uppehållande av seglationen å Vänern; ävensom

bankoutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner rörande vissa pensioner, avsedda att utgå av trafikmedel; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anstånd med erläggande av ränta å statslån för järnvägsanläggning mellan Eksjö och Österbymo.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Ericsson, Ollas*, under tio dagar från och med den 19 i denna månad samt herr *Rogberg* för tiden från och med den 19 till och med den 31 innevarande mars, den sistnämnde på grund av ett nu uppläst läkarintyg, så lydande:

Att häradshövding *Herman Rogberg* av sjukdom (bronchit. chr.) är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet under återstoden av innevarande mars månad, intygas.

Stockholm den 14 mars 1917.

I. Jundell,
professor.

Justerades elva protokollsutdrag för detta sammanträde, var-efter kammaren åtskildes kl. 4.24 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.